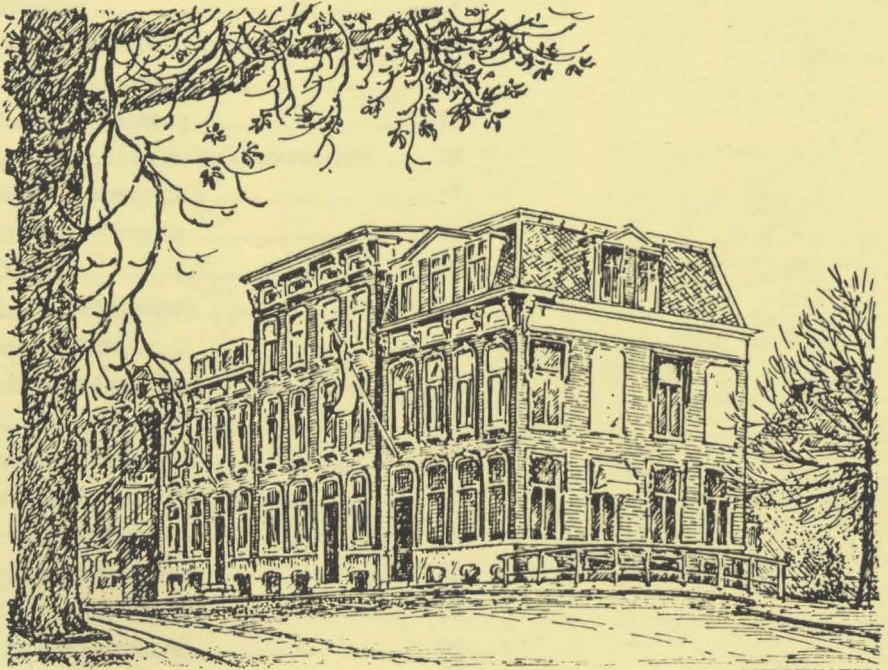

Coorlichting

JAARVERSLAG 1990

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA

INHOUDSOPGAVE JAARVERSLAG 1990

1. Dagelijks Bestuur en Partijbestuur	2
2. Het Kern-Dagelijks Bestuur	3
3. Partijraad en Congres.....	3
4. Partijsecretariaat	4
5. Partijvoorlichting	4
6. Ledenwerving en ledenzorg	5
7. Redactieraad	6
8. CD/Actueel en de CDA Krant.....	6
9. Campagne	7
10. Steenkampinstituut.....	8
11. Internationaal werk	9
12. Eduardo Freistichting	12
13. Wetenschappelijk Instituut voor het CDA	13
14. Bestuurdersvereniging	17
15. Werkgroep Homofilie	19
16. CDJA	19
17. CDA-Vrouwenberaad	22
18. Positieve Actie	24
19. Werkgroep Grote Steden	24
20. Intercultureel Beraad	25
21. Financiële Commissie	25
22. Fonds Wetenschappelijk Instituut	25
23. Huisvestingscommissie	25
24. Royementscommissie	26
25. Commissie van Beroep	26
26. Toetsingscommissie	26
27. Statutencommissie	26

1. DAGELIJKS BESTUUR EN PARTIJBESTUUR

Tien jaar CDA in teken van feestelijk jubileum

Het jaar 1990 stond voor een groot gedeelte in het teken van het tienjarig bestaan van het CDA. Dit tweede lustrum werd niet alleen op een sobere wijze gevierd met een feestelijk congres in het Congresgebouw in Den Haag; het lustrumjaar werd tevens aangegrepen voor een diepgaande bezinning op de identiteit en de plaats van het CDA binnen het politieke bestel in de negentiger jaren. Voor het partijbestuur betekende dat onder meer het stimuleren van een bezinning en reflectie op de agenda van politieke en bestuurlijke activiteiten met als doel het versterken van het politiek functioneren van het CDA, waardoor zij in de toekomst voldoende profiel houdt.

Tot de belangrijkste taken van het Partijbestuur kan men, kijkend naar de statuten rekenen:

- de voorbereiding en organisatie van de verkiezing van de leden van Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal en van het Europees Parlement;
  - het opstellen van ontwerp (model)programma's ten behoeve van verkiezingen van vertegenwoordigende lichamen;
  - de zorg voor het beheer van geldmiddelen en eigendommen van het CDA. Daarmee zijn nog niet alle taken en bevoegdheden opgesomd die het Partijbestuur krachtens artikel 71 van de partijstatuten toekomt.
- Samenvattend gaat het om: Het leiding geven aan alle politieke en organisatorische activiteiten van en binnen het CDA. Krachtens artikel 73 van de partijstatuten heeft het Dagelijks Bestuur vooral tot taak:
- de dagelijkse leiding van alle politieke en organisatorische activiteiten van en binnen het CDA;
  - de voorbereiding van de besluitvorming en uitvoering van de besluiten van het Partijbestuur;
  - het nemen van beslissingen in spoedeisende gevallen, waarbij het Dagelijks Bestuur namens het Partijbestuur optreedt;
  - en het bijeen roepen van het Congres en de Partijraad, hetzij schriftelijk, hetzij door oproep door middel van een partij-organ.

POLITIEKE DISCUSSIE

In 1990 werd opnieuw veel aandacht aan de politieke discussie gewijd. Met het oog op de Partijraad van 9 juni in Utrecht werd een document over criminaliteit voorbereid. Dit resulteerde in een concept-resolutie welke door de Partijraad werd aangenomen. Verder werd een begin gemaakt met de Partijpolitieke discussie 'Integratie en Participatie'. Het Partijbestuur besprak het ontwerp-rapport van de werk-

groep onder voorzitterschap van mr. W. van Elk. Een eerste aanzet tot de discussie over de plaatsbepaling van het CDA werd gegeven door het instellen van een commissie onder leiding van dr. J. van Laarhoven, welke een document zal vervaardigen gericht op onder meer het versterken van de betrokkenheid van CDA-leden en CDA-geïnteresseerden en de politiek als maatschappelijke beweging te versterken.

Tevens werd een aanzet gegeven tot het actualiseren van het Program van Uitgangspunten zodat de kernbegrippen ook in de jaren negentig vitale impulsen kunnen geven aan de politieke discussie. Hiertoe is een werkgroep ingesteld onder leiding van de ere-voorzitter dr. P. Steenkamp.

Tenslotte werd het meerjaren-beleidsplan "Bestuurlijke Activiteiten 1991-1993" door het Partijbestuur besproken waarin de inhoud en organisatie van toekomstige partijpolitieke discussies aan de orde komen.

VERKIEZINGEN

In 1990 eisten drie verkiezingen de aandacht van het Partijbestuur op. In de eerste plaats werden de in maart gehouden verkiezingen voor de leden van de Gemeenteraden geëvalueerd. Een model-program ten behoeve van de in maart 1991 te houden Provinciale Statenverkiezingen, waarin zoveel mogelijk uitdrukking werd gegeven aan de decentralisatiegedachte, opgesteld door een commissie onder leiding van de Brabantse gedeputeerde drs. J. de Geus, werd door het Partijbestuur vastgesteld. In juni werd een plan van aanpak voor de campagne Statenverkiezingen 1991 vastgesteld. Tenslotte stelde het Partijbestuur het tijdschema en de profielschets vast in het kader van de eveneens in 1991 te houden verkiezingen voor de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

STAPPENPLAN

Een aantal vergaderingen van het Partijbestuur werden grotendeels gewijd aan de financi

het Partijbestuur is uitvoerig gediscussieerd om in het kader van "een stappenplan" onder meer tot herstel van het financi

plan bevat zowel een verscherping van de budgetbewaking als een verhoging van de opbrengsten door het aanpassen van de contributiestafel. Het partijbestuur besluit tot een geïntegreerde aanpak van de financiële, organisatorische en huisvestingsproblematiek met het instellen van een drietal projectgroepen en een overkoepelende stuurgroep. Ook vindt er

intensief overleg plaats met de gelieerde organisaties op basis van een overeengekomen tijdschema.

CDA 10 JAAR

In het kader van het tienjarig bestaan van het CDA wordt besloten de partij een cadeau aan te bieden in de vorm van 10.000 nieuwe leden.

Hiervoor wordt een gerichte ledenwerfactie gehouden, welke bekend werd als de "10.000 nieuwe ledenactie." Bij deze actie kreeg elke Kamerkring een streefaantal te verwelken nieuwe leden "opgelegd". De afsluitende manifestatie vond plaats op 27 oktober in het Congresgebouw in Den Haag met een Congres voorafgegaan door een korte Partijraad. Partijvoorzitter Van Velzen kan inderdaad het tienduizendste nieuwe lid verwelkomen. Op de Partijraad werd het stappenplan ter sanering van de financi

aangenomen. Op het Congres werd onder andere de herbenoeming van de partijvoorzitter, drs. W. G. van Velzen, bekrachtigd voor een periode van vier jaar. In zijn aanvaardingsrede werkte de herkozene partijvoorzitter het thema "politiek dicht bij mensen" als leidraad in zijn tweede ambtstermijn, nader uit.

Het partijbestuur is veel dank verschuldigd aan de voorbereidingscommissie die het 10 jarig jubileum vorm en inhoud gaf. Deze commissie bestond uit de leden: drs. J. de Koning (voorzitter), dr. G. J. v.d. Top, dr. J. van Laarhoven, J. J. M. Helgers, (vice-voorzitter) mevrouw G. W. van Montfrans-Hartman, L. la Riviere en partijsecretaris drs. C. Bremmer. Elders in dit verslag leest u over "een wetenschappelijk symposium" dat in het kader van dit jubileum werd gehouden

ALGEMEEN

Vanzelfsprekend volgde het Partijbestuur de politieke actualiteit en ontwikkelingen op de voet. De politieke rondblik is een vast onderdeel van de agenda van de partijbestuursvergaderingen. De fractievoorzitter in de Tweede Kamer, Brinkman, leverde altijd een belangrijke bijdrage aan dit onderdeel. Ook de heren Kaland en Penders, respectievelijk voorzitter van de Eerste Kamerfractie en CDA-delegatee in het Europees Parlement, werkten soms aan deze rondblik mee, indien de vragen de opstelling van hun fracties betroffen. Minister-president Lubbers woonde een enkele bestuursvergadering bij om het kabinetbeleid uiteen te zetten, dit met name in verband met de behandeling van de begroting.

Het Partijbestuur stelde in zijn vergadering van medio december een meerjarenactiviteitenkalender vast waarin voor de

periode 1991-1993 de primaire politieke aandachtsvelden worden aangegeven. Deze meerjaren aanpak staat vooral in het teken van het thema "politiek dicht bij mensen" dat het nieuwe thema is voor de komende periode, in aansluiting op het thema "verbreden en verdiepen" van de afgelopen jaren.

Besloten werd begin 1991 met een nadere concretisering van deze meerjarenactiviteitenkalender te komen in de vorm van een gespecificeerde projectenlijst.

Daarnaast werd ook veel aandacht besteed aan internationale en Europese ontwikkelingen, als regel op basis van door de Commissie Buitenland opgestelde beleidsnotities.

Verder stelde het Partijbestuur de notitie "onverenigbaarheden" vast.

Het Partijbestuur vergaderde negen maal in 1990.

DAGELIJKS BESTUUR

De DB-vergaderingen stonden uiteraard onder meer in het teken van de voorbereiding van de Partijbestuursbijeenkomsten. Een aantal vergaderingen van het Dagelijks Bestuur waren grotendeels gewijd aan de financiële positie van de partij en de voorbereiding van de begroting en de contributie-aanpassing.

Het Dagelijks Bestuur heeft een intieren-de rol bij de voorbereiding van de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer door zelf de concept-kandidatenlijst samen te stellen.

De politieke actualiteit was ook een vast onderdeel van de DB-agenda.

Het DB voerde ook in 1990 regelmatig gesprekken met delegaties van andere, vaak geestesverwante organisaties, van kerkgemeenschappen als ook met afvaardigingen van geleerde organisaties en partijcommissies uit eigen kring. Een enkele greep. In het voorjaar had het Dagelijks Bestuur een gesprek met het Inter Cultureel Beraad en in het najaar vond er een gesprek plaats tussen een delegatie van het Dagelijks Bestuur en leden van de Rooms katholieke bisschoppenconferentie. Elke drie maanden is er intensief contact met het Convent van Christelijk-sociale organisaties. Het Dagelijks Bestuur kwam in 1990 negentien keer bijeen.

SAMENSTELLING

De volgende bestuursleden zijn in 1990 afgetreden:

Mw. M.E.B. de Goeij-Smulders, Bleiswijk;
mw. R.G. Westerlaken- Loos, Houten;
drs. H.C.J. van Etten, Westmaas; mr. K.de

Kam, Westmaas; P.Schriek, Oosterhout; A.F.Steenmeijer, Alkmaar; W.J.Bos, Groningen; mw. W.Wolterink-Oremus, Heusden. Het DB was per 11 maart 1991 als volgt samengesteld:

Dagelijks Bestuur:

mr. R.H. van de Beeten, Arnhem (vice-voorzitter); ir. D.H.A. van Hemmen, Ermeloord; mw. mr. P.C. Lodders-Eferich, Mook; mw. drs. J.M.J.Th. Luiten-Monchen, Eersel; mw. G.W. van Montrans-Hartman, Katwijk (vice-voorzitter); drs. W.G. van Velzen, Waalwijk (voorzitter); J. Verbee, Capelle a/d IJssel (penningmeester); mw. drs. C.M. Wortmann-Kool, Zeist; mw. A.M.A. van Ardenne-van der Hoeve, Vlaardingen; drs. C. Bremmer, Voorschoten (secretaris), mr. drs. L.C. Brinkman, Leiden; prof. mr. H. Franken, Rotterdam; A.J. Kaland, Zoutelande; A. Koppejan, Amsterdam; mr. J.J.A.M. van Gennip, Den Haag (directeur W.I.); drs. J.J.M. Penders, Leidschendam; dr. H.O.C.R. Ruding, Wasenaar; G.J.M. Woortman, Hengelo.

Partijbestuur:

Het Partijbestuur bestaat uit de leden van het DB plus de vrijgekozen leden, de vertegenwoordigers van de kamerkringen en enkele adviserende leden.

2. HET KERN DAGELIJKS BESTUUR

Klankbordfunctie ten opzichte van partijvoorzitter

Het jaar 1990 staat voor het Kern-Dagelijks Bestuur voor een groot deel in het teken van de jubileumviering van het CDA.

Het Kern Dagelijks Bestuur vervult een klankbordfunctie ten behoeve van de partijvoorzitter. Deze klankbordfunctie wordt vervuld door de 2 vice-voorzitters, de penningmeester en partijsecretaris die samen met de partijvoorzitter het zogeheten Kern-DB vormen.

Dit vergadert als regel één keer per week, ofschoon het nogal eens voorkomt dat door de drukbezette agenda's van de betrokken Kern Dagelijks Bestuursleden dit ritme niet altijd gehaald kan worden.

De taken van het Kern-DB bestaan vooral uit:

- het adviseren van de voorzitter bij zijn dagelijks taakuitoefening (de klankbordfunctie);
- het voorbereiden van vergaderingen van het Dagelijks Bestuur.

Door toezending van een doorlopende actielijst in de vorm van een voortgangsrapportage van de werkzaamheden van het Kern-DB, alsmede het mededelingenblad van de partijsecretaris, wordt het Dagelijks Bestuur periodiek genormeerd.

Partijraad stemde in met de enkelvoudige voordracht aan het Congres Wim van Velzen voor te dragen voor een tweede termijn als partijvoorzitter.

In het politieke gedeelte houdt o.a. fractievoorzitter Brinkman zijn maidenspeech.

3. PARTIJRAAD EN CONGRES

Veel belangstelling voor gevarieerd programma

De voorjaarspartijraad van 9 juni werd gehouden in Utrecht. In het huishoudelijk gedeelte werden begrotingen en jaarrekeningen vastgesteld of goedgekeurd. Gewijzigde statuten werden vastgesteld voor de Eduardo Frei-stichting, het Steenkampinstituut en het Fonds WI. Wegens tijdgebrek wordt in de middagpauze de wijzigingen van het Onthefingenreglement besproken en nadien vastgesteld.

Na het huishoudelijk gedeelte volgden deelraden over veelvoorkomende criminaliteit en Midden- en Oost-Europa. Over beide onderdelen wordt in het ple-

naire gedeelte een resolutie aangenomen. Eveneens worden resoluties aangenomen over christen-democratie en conservatisme, sterreclame op zondag, het arbeidsconflict in de gezondheidszorg en tot slot de agrarische sector.

DE NAJAARSPARTIJRAAD EN CONGRES

Voorafgaand aan het Congres in Den Haag op 27 oktober werd de najaarspartijraad gehouden. Aan de vooravond van de Partijraad was reeds voor penningmeesters van de kamerkringen en verder voor alle belangstellenden een bijeen-

komst gehouden over de begroting waarbij met name ook de aanpassing van de contributiestaffel ter sprake is gekomen. De begrotingen werden goedgekeurd. Resoluties werden aangenomen over het verkeer en vervoersbeleid en over Zuid-Afrika. Tot slot volgde de verkiezing van acht Partijbestuursleden. Het Congres stond bijna geheel in het teken van de feestelijke viering van het tienjarig bestaan. In het korte huishoudelijk gedeelte werd Wim van Velzen met een overgrote meerderheid herkozen als partijvoorzitter. En daarna was het tijd voor het feestelijk congres ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het CDA.

4. PARTIJSECRETARIAAT

10 jaar CDA geeft extra werkdruk

1990 was voor het Partijsecretariaat een pittig jaar waarin veel zaken de revue zijn gepasseerd. De Gemeenteraadsverkiezingen op 6 maart jl. en de viering van het 10-jarig bestaan hebben heel veel inzet en energie van de medewerkers op het secretariaat vereist.

Ook hebben zich in 1990 diverse mutaties voorgedaan in het personeelsbestand. Zo is de afdeling Buitenland

opnieuw bememd door Secretaris Buitenland Theo Kraaij en de medewerkers Meindert Stoik en Joost Gielen. Het trio werd in 1990 ondersteund door Hine Dorman. De afdeling Organisatie heeft eerst een nieuwe secretaresse in de persoon van Monica Oorthuizen mogen verwelkomen, terwijl in oktober de vacature van Hoofd Organisatie is ingevuld door Sam van Oostrom.

Bij de Financiële Administratie heeft Dsire van de Sande de plaats van Loes van

Baggum ingenomen. Loes van Baggum is op haar beurt doorgeschoven naar de afdeling Systeembeheer in verband met de positie van Sonja van Leeuwen die na de bevalling van een gezonde zoon parttime is gaan werken.

Ook Andrea Vleeschouwer, secretaresse CD/Actueel en CDA-Krant, mocht bevallen van een gezonde zoon en ook zij is na de bevalling teruggekeerd in een parttime functie welke in duobaan wordt aangevuld door Wil Waterreus.

5. PARTIJVOORLICHTING

De 'C' spreekt

In 1990 staat de viering '10 jaar CDA' in de publiciteit centraal.

Opvallend is het sterke accent dat tijdens de viering wordt gegeven aan de 'C' van het CDA. Dit wordt door de media goed opgepakt.

Naast het tienjarig jubileum spelen vooral de gemeenteraadsverkiezingen en de gevolgen van ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa een belangrijke rol in de publiciteit. De activiteiten van christen-democraten in een aantal Midden- en Oosteuropese landen krijgen in de media vrij veel aandacht. Het succes van de 10.000-ledenactie blijft in de media niet onvermeld. Tenslotte trekken financiële perikelen rondom de begroting, met als bijzondere aandachtspunten de eventuele verkoop van het Kuypershuis en de gevolgen van het tekort op de begroting in de media aandacht.

De partijvoorzichting heeft als doel in brede zin het CDA herkenbaar en duidelijk te presenteren binnen en buiten de partij. In het werk van de partijvoorzichting zijn drie hoofdtaken te onderscheiden: de voorlichting aan de leden van de partij, de directe voorlichting aan het publiek en de persvoorzichting. Binnen deze drie hoofdtaken vinden een groot aantal activiteiten plaats, zoals de publicitaire begeleiding en ondersteuning van het partijbestuur, in het bijzonder de partijvoorzitter. Daarnaast levert de partijvoorzichting ook een belangrijke bijdrage in de publiciteit rondom de permanente en de verkiezingscampagnes.

Een sterk accent ligt op het bevorderen en ondersteunen van publicitaire activiteiten bij kamerkingen en gemeentelijke afdelingen. Ook zaken als vormgeving en huisstijl, contacten met het reclamebureau en het produceren van radio- en televisieuitzendingen zijn belangrijk. In 1990 stond de CDA Krant voor het eerst onder voorzitterschap van de hoofdredactie. Tenslotte zijn er allerlei ad hoc-activiteiten

en zaken die niet direct op de juiste plaats in het secretariaat terecht komen die via voorlichting lopen of door voorlichting worden afgehandeld.

GEMEENTERAADS-VERKIEZINGEN

In het eerste kwartaal van 1990 vond de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Deze campagne werd gevoerd onder het motto "Samen Verder", aansluitend bij de succesvolle slogan bij de Tweede Kamerverkiezingen van het vorige jaar. In de beeldvorming wordt duidelijk accent gelegd op de bereidheid tot brede samenwerking, niet tegen maar met anderen. Het blijkt steeds weer een hele klus de publicitaire schijnwerpers vooral op het lokale element van deze verkiezingen te richten. De beschuldiging dat de partijen de verkiezingen publicitair nationaliseren moet zich voor een belangrijk deel ook richten op de wijze waarop de media deze verkiezingscampagne aan de orde stellen. Het blijkt in elk geval steeds erg belangrijk om ook juist lokaal de publiciteit te zoeken, in huis-aan-huisbladen en lokale media, om zo de gemeentelijke politiek voor het grote publiek toegankelijk te maken.

INTERNATIONALISERING

De christen-democraten in Europees verband, maar zeker ook het CDA, slaagden erin een aantal belangrijke ondersteunende activiteiten te verrichten voor de verdere ontwikkeling van de christen-democratie in Midden- en Oost-Europa. Het trok publicitair de nodige aandacht. De verkiezing van de partijvoorzitter als vice-voorzitter van de Europese Volkspartij en zijn activiteiten over de grenzen heen bleven niet onvermeld. In andere gevallen bleek het echter ook weer moeilijk om de aandacht voor de Europese ontwikkelingen te trekken. Een effectieve informatievoorziening, zowel uit de

EVP-fractie als vanuit het nationale CDA, in de richting van de pers, met een goed accent op de nieuwswaarde van bepaalde feiten, is in dit geval belangrijk.

TIEN JAAR CDA

Rondom de viering van 10 jaar CDA werd veel aandacht besteed aan wat in de media wel 'het wonder van het CDA' wordt genoemd. Tijdens de viering van het 10-jarig bestaan trok vooral het accent op de 'C' grote aandacht. De instelling van de Commissie-Steenkamp die als opdracht krijgt het Program van Uitgangspunten te actualiseren met het oog op de jaren '90 is in dit verband een belangrijk gegeven.

HERVERKIEZING PARTIJVOORZITTER

De herverkiezing van de partijvoorzitter verliep publicitair zonder veel ophef. Voor het nieuwe thema van de tweede periode van de partijvoorzitter "Politiek dicht bij mensen" bestaat binnen en buiten de partij grote belangstelling. De werkzaamheden van de 'Commissie Van Laarhoven' die een rapport schrijft over 'de versterking van het politiek functioneren van het CDA' staan hiermee in een duidelijke relatie. Bij de publiciteit rondom de herverkiezing en het 10-jarig bestaan van het CDA speelde ook de financiële problematiek. Op verschillende momenten werd de mogelijke verkoop van het Kuypershuis in dat kader in de media genoemd. Ten onrechte werd een aantal keren gesuggereerd dat de verkoop zo goed als rond zou zijn. De tekorten die op de begroting zijn ontstaan en de maatregelen die de partij in dat kader neemt, met name op de najaarspartijraad, werden in de pers echter evenwichtig opgepakt. Veel aandacht was er ook voor de sponsoring van het CDA-Seminar ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan. Hoewel deze aandacht teveel in relatie tot de financiële problematiek werd gezien werd het experi-

ment op andere plaatsen in de media ook geprezen.

MEDIA-OPREDENS

Rondom de gemeenteraadsverkiezingen en het 10-jarig bestaan vinden een groot aantal media-optredens plaats. Deze worden gespreid over de verschillende CDA-politici, waaronder ook de partijvoorzitter. Een goede coördinatie en rolverdeling blijkt steeds essentieel te zijn.

PUBLIEKSVOORLICHTING

Ook de publieksvoorlichting is niet verwaarloosd. Veel tijd is besteed aan telefonisch en schriftelijk informeren van het publiek. Een aantal onderwerpen hebben in 1990 in het bijzonder vragen opgeleverd.

Uiteraard de vragen rondom de verkiezingscampagne en het 10-jarig bestaan, zowel vanuit de kamerkring- en gemeentelijke campagne teams, maar ook vanuit het brede publiek. In de gemeenteraads-campagne gold dit met name voor projecten m.b.t. sociale vernieuwing. Andere onderwerpen die leidden tot vragen zijn o.a. de gevolgen van het uitgelekte plan-Simons inzake de reorganisatie van ons ziektekostenverzekeringsstelsel, de gevolgen van de belastingsherziening, en met name de zorgen die bij ouderen heersen ten aanzien van de nieuwe systematiek van de AOW.

Problemen van politiek-actuele aard konden veelal door de voorlichters, de medewerkers en het ombudsbureau van de CDA-Tweede Kamerfractie worden behandeld. Ook in 1990 is gewerkt aan de systematisering van de publieksvoorlichting. Over een groot aantal onderwerpen

zijn inmiddels evenwichtige pakketten vervaardigd. Er wordt nog gewerkt aan een foldeergewijze aanpak met regelmatige actualisering over verschillende onderwerpen. De Tweede Kamerfractie en de CDA-delegatie van de EVP-fractie in het Europees Parlement zullen hierin ook een aandeel hebben.

RADIO EN TELEVISIE

In 1990 zijn 21 radio-uitzendingen gemaakt. De productie van deze uitzendingen beruiste bij Nelly Marey. De uitzendingen stonden voor een gedeelte in het teken van de verkiezingscampagne; '10 jaar CDA' en de 10.000-ledenactie. Daarnaast is aan uiteenlopende onderwerpen aandacht besteed.

Met name waren ook de uitzendingen gericht op groepen in het CDA, zoals de vrouwen, jongeren, ouderen en de leden. De uitzendingen blijken als middel voor ledenwerving niet direct effectief te zijn. Steeds blijkt een vaste groep luisteraars de radio-uitzendingen te volgen, naar schatting tussen 25.000 en 30.000. Er zijn in 1990 zeven televisieuitzendingen geproduceerd. Twee uitzendingen stonden geheel in het teken van de gemeenteraadsverkiezingen.

Het streven om de uitzendingen multifunctioneel te maken, dat wil zeggen ook bruikbaar voor andere gelegenheden binnen het CDA, blijkt goed te werken.

Voor manifestaties en bijeenkomsten, met name tijdens de campagne, blijkt bij de afdelingen veel vraag naar audio-visueel materiaal te bestaan. Ook thematische uitzendingen over onderwerpen die gebruikt kunnen worden bij b.v. het Jubileumcongres op 27 oktober en de leden-

werving, blijken goed te werken. Tenslotte zijn er twee uitzendingen voor de Staten-campagne gemaakt. "Stem Zeker" luide de centrale boodschap. Dankzij het overleg met de politieke voorlichters, onder leiding van het CDA, zijn er nu maandelijks vijf-minuten uitzendingen op Nederland III. Over de mogelijkheden om te komen tot korte extra spots op de veelbetekende zenders tijdens verkiezingscampagnes wordt nog met de NOS onderhandeld.

PERSONEEL

De samenstelling van de afdeling voorlichting per 31 december 1990: mevrouw P. Marey-Bevaart, medewerker (verantwoordelijk voor publieksvoorlichting en radio-televisie-uitzendingen), drs. R. J. van Ark, hoofd, verantwoordelijk voor algemene coördinatie, perswoordvoering en productie tv-uitzendingen), mev. S. E. M. Hek, ledenwerfconsulente (verantwoordelijk voor ledenwerving/leden-zorg, tevens actief in kader partijvoorlichting). In haar werkzaamheden voor de afdeling wordt zij bijgestaan door de heer K. Zwanenburg, spreekbeurten in nauw overleg met de afdeling voorlichting. In februari 1990 vertrok W. J. Berg, als ledenwerfconsulent, om zijn vervangende dienstplicht te gaan vervullen. Drs. M.C.B. Meijer, redactie-secretaris/eindredacteur (verantwoordelijk voor eindredactie CDA-periodieken en andere publicaties)

Aan het eind van 1990 komt als stagiaire mevrouw E.J. Bil werken voor de voorlichting, vanuit de Hogeschool Ichtus, Proctants-Christelijk Hoger Beroeps onderwijs te Rotterdam.

6. LEDENWERVING EN LEDENZORG.

Voor het eerst sinds 1980 netto ledenwinst

Het jaar 1990 heeft in het teken gestaan van de 10.000-ledenactie. Deze actie had als doel om voor het einde van 1990 10.000 nieuwe leden te werven. In december werd het 10.000e nieuwe CDA-lid gehuldigd. Honderdtachtig afdelingen hebben de 10.000-ledenactie ondersteund en goede resultaten geboekt.

Een belangrijke activiteit op landelijk niveau ter ondersteuning van de 10.000-ledenactie was het bezoeken en begeleiden van afdelingen met als doel meer informatie te geven over ledenwerving en concrete afspraken te maken. Met ruim zeventig afdelingen is contact geweest. Daarvan hebben er 48 een bezoek gehad van de ledenwerfconsulent. De begeleiding geschiedt volgens het succesmodel dat de afgelopen jaren is ontwikkeld. Het model houdt in dat persoonlijke bema-

dering van CDA-genteresseerden de enige methode is die echt resultaat oplevert.

Naast het bezoeken en begeleiden van afdelingen hebben alle afdelingen informatie gekregen over ledenwerving en ledenzorg in de vorm van de brochure "ledenwerving en ledenzorg" en een Witte Vlekken Plan.

Voor de 10.000-leden actie zijn per kamerkring coördinatoren benoemd. Zij zijn de contactpersonen voor ledenwerving en ledenzorg voor de afdelingen en de landelijk ledenwerfconsulent. Het netwerk van deze kamerkringcoördinatoren zal in 1991 worden uitgebouwd.

Het CDA heeft door de 10.000-leden actie, voor het eerst sinds zijn ontstaan, een netto winst behaald.

Met deze actie is vooral de nadruk gelegd op ledenwerving. Voor 1991 zal het ac-

cent naast ledenwerving ook komen te liggen op ledenzorg.

De uitstroom van leden is nog steeds een zeer zorgelijk fenomeen. Analyse van de reden van opzegging, contacten met leden die het lidmaatschap hebben opgezegd en begeleiding van opzeggingen naar aanleiding van de contributieverhoging zijn activiteiten die onder ledenzorg vallen.

De brochure "ledenwerving en ledenzorg" zal geactualiseerd worden.

Naar aanleiding van een analyse van het Witte Vlekken Plan en resultaten van de 10.000-ledenactie zullen afdelingen worden gestimuleerd meer aandacht aan ledenwerving of ledenzorg te besteden. Afdelingen die een succesvolle ledenwerfactie hebben gehouden, kunnen nu meer aandacht besteden aan ledenzorg.

Ledenaantal per kamerkring

Kamerkring	aantal leden peildatum '90	aantal leden peildatum '91	per 1-1-'91
Groningen	5425	5330	5331
Friesland	10156	10168	10295
Drenthe	5276	5280	5304
Overijssel	11564	11543	11758
Flevoland	1810	1795	1832
Arnhem	7802	7804	7802
Nijmegen	8027	8104	8162
Utrecht	8523	8594	8704
Amsterdam	1252	1214	1255
Den Helder	6471	6401	6444
Haarlem	4927	4929	4942
Leiden	9799	9922	9955
Den Haag	1943	1911	1968
Rotterdam	1591	1545	1560
Dordrecht	9053	9023	9115
Zeeland	3299	3296	3308
Tilburg	6760	6889	6987
Den Bosch	10938	10898	11048
Limburg	7207	7597	7762
Totaal	121623	122238	123530

7. REDACTIERAAD

Redactiescheiding succesvol

1990 heeft voor de redactieraad een aantal belangrijke activiteiten opgeleverd. Met name het vertrek van de hoofdredacteur en aanstelling van een nieuwe hoofdredacteur, alsmede de redactiescheiding van de CDA-Krant waren hierbij belangrijk. Voorts is in de Redactieraad uitgebreid gesproken over het lezersonderzoek dat is gericht onder de lezers van CD/Actueel. De Redactieraad was van mening dat de nieuwe opzet, met gescheiden redacties, en volgens een nieuwe formule een goede is. Het opiniërende karakter van CD/Actueel is naar het oordeel van de Redactieraad goed uit de verf gekomen in 1990, hoewel op dit punt ook nog best wat kan worden verbeterd.

De taak van de Redactieraad is erop toe te zien dat de redacties van CD/Actueel en van de CDA-Krant handelen overeenkomstig de reglementen.

De Redactieraad vervult ten opzichte van

de redacties een stimulerende, toezichthoudende en adviserende functie.

LEZERSONDERZOEK EN EVALUATIE

In 1990 is de Redactieraad vijf keer bijeen geweest. Het vertrek van Ben Pauw, als hoofdredacteur van CD/Actueel werd door de Redactieraad betreurd. De Redactieraad was van oordeel dat in de heer E. Mathies een goede opvolger is gevonden. Het lezersonderzoek, dat op initiatief van de uitgever heeft plaatsgevonden, heeft twijfels opgewekt bij de Redactieraad. Men was van mening dat de representativiteit van het onderzoek onvoldoende was. Ook is de Redactieraad van mening dat het aanbeveling verdient regelmatig een lezersonderzoek te houden. Over een eerste evaluatie in de redactie van CD/Actueel heeft de Redactieraad enkele opmerkingen gemaakt. Het functioneren van de redactieleden zou moeten worden bezien tegen het criterium van het versterkt opiniërende karakter van

CD/Actueel. De Redactieraad adviseerde voorts het medewerkersbestand te schonen en vanuit een blanco situatie opnieuw een aantal medewerkers te benoemen op grond van gewenste specialismen en journalistieke kwaliteiten. De Redactieraad heeft sterk aangedrongen op de invoering van een opiniepagina en landelijk partijnieuws. Voorts zijn regelmatig opmerkingen gemaakt over het Redactiestatuut en de lange tijd die het tot stand komen van dit document in beslag neemt.

Een aantal personen uit de Redactieraad moesten in 1990 afscheid nemen. Het betreft mevrouw G.M.P. Cornelissen, vanwege haar drukke werkzaamheden elders en drs. J.D. Gabor in verband met zijn benoeming tot staatssecretaris van Landbouw. Tenslotte nam mevrouw mr.M. Ten Hagen-Pot afscheid. Deze personen werden opgevolgd door resp. mevrouw K. Eisses-Timmerman, mevrouw drs. H. van der Streek en mr. B.M.J. Pauw. Ook in dit verslagjaar stond de raad onder voorzitterschap van mr. A. Postma.

8. CD/ACTUEEL EN DE CDA KRANT

Nieuwe hoofdredacteurs benoemd

In 1990 besloot het Partijbestuur de gescheiden formule van CD/Actueel als opiniemagazine en de CDA Krant als voorlichtingsinstrument consequent door te voeren. Het bestuur besloot de redacties voor beide bladen te splitsen en ook voor de CDA Krant een hoofdredacteur te benoemen. Wegens het ver-

trek van Ben Pauw werd Evert Mathies met ingang van 1 mei 1990 hoofdredacteur van CD/Actueel; het Hoofd Voorlichting Rijk van Ark werd vanaf diezelfde datum hoofdredacteur van de CDA Krant. Voor de CDA Krant werd een aparte Voorbereidingsgroep in het leven geroepen.

Ook dit jaar bleef de uitgeversverantwoordelijkheid gedelegeerd aan uitgever Bert Jongsma.

CD/ACTUEEL

In 1990 ging de redactie van CD/Actueel voort op de reeds in 1989 ingeslagen

weg. De redactie trachtte het opinierend karakter van het blad dat dit jaar 21 keer verscheen te versterken. Versterking van het discussiebevorderende karakter was ook een van de meest in het oog springende wensen die naar voren kwam uit het lezersonderzoek waarvan de resultaten begin 1990 bekend werden. Als gevolg van de resultaten van dit onderzoek besloot de redactie de redactionele formule enigszins aan te passen. Er werd een vaste rubriek Platform in het leven geroepen waarin scribenten gevraagd en ongevraagd hun mening kunnen geven over actuele politieke en maatschappelijke onderwerpen. Voor korte brieven van lezers werd de rubriek Uw mening ingevoerd. Tevens werd een nieuwe vaste rubriek onder de titel Agenda gecreeerd waarin de belangrijkste bijeenkomsten e.d. van partij en gelieerde organen overzichtelijk werd vermeld. Ook in 1990 werd er in CD/Actueel over tal van onderwerpen gediscussieerd. Zo vond er een confrontatie van opvattingen plaats over onderwerpen als o.a. de koers van de Europese Volkspartij, de kinderopvang, minderhedenbeleid en vluchtelingenbeleid. In serie werd aandacht besteed aan Sociale vernieuwing, medische technologie en de gemeenteraadsverkiezingen. Eind 1990 startte de redactie een serie over de naderende Provinciale Statenverkiezingen. Dit jaar werden er vier themanummers uitgebracht. De thema's waren: Midden- en Oost-Europa, bestuurlijke vernieuwing en politieke participatie, 175 jaar Eerste Ka-

mer en 10 jaar CDA. 1990 was ook het jaar van het vertrek van Ben Pauw die vanaf 1980 onafgebroken deel uitmaakte van de redactie van CD/Actueel en de CDA Krant. Per 1 mei volgde Evert Mathies hem op. De heer Mathies is in het dagelijks leven redacteur van het dagblad Trouw. De samenstelling van de redactie onderging dit jaar nog enkele wijzigingen. Agnes van Ardenne en Wilfred Scholten traden wegens andere werkzaamheden uit de redactie. Hun plaatsen werden ingenomen door respectievelijk Jose Mohring en Arjen Jongma. Fractievoorlichtster Marianne Fennema trad eveneens toe tot de redactie en verving daarmee Frits Wester. Ook op het redactie-secretariaat trad een personele wijziging op. Andrea Vleeschouwer werkte na haar terugkomst 40%; na de zomervakantie werd Wil Waterreus-De Vries eveneens voor 40% in dienst genomen.

CDA KRANT

De CDA Krant stond vanaf 1 mei 1990 onder directe verantwoordelijkheid van het Hoofd Voorlichting, Frijk van Ark die als hoofdredacteur fungeerde. Er werd een zogeheten Voorbereidingsgroep getoet meer die de samenstelling en de lay out van de verschenen en de nog te verschijnen nummers besprak. Deze Voorbereidingsgroep bestond uit een aantal journalistiek deskundige CDA-leden, de hoofdredacteur van CD/Actu-

eel, de voorlichters van de Tweede Kamerfractie en de CDA-delegatie in het Europees Parlement, een vertegenwoordiger van het CDJA en het Vrouwenberaad. Leden van de Voorbereidingsgroep leverden veelal ook redactionele bijdragen voor de krant. Op basis van een notitie werd geopteerd de CDA Krant als voorlichtingsinstrument zowel inhoudelijk als lay out-technisch te versterken c.q. te verbeteren. De CDA Krant verscheen in 1990 zevenmaal. Er werd in deze uitgaven o.a. aandacht besteed aan de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart, de Partijraden en het Congres, de herverkiezing van partijvoorzitter Van Velzen, de "C" van het CDA en het tienjarig bestaan van de partij. Rondom de viering van dit jubileum verscheen een themanummer van de CDA Krant dat geheel gewijd was aan 10 jaar CDA. Evenals in de daaraan voorafgaande jaren hadden de kameringingen en de provinciale afdelingen de beschikking over een eigen ruimte in de CDA Krant. De coördinatie en eindredactie van deze zogeheten regionale pagina's was in handen van Anja Kleinwassink-Schmetzer. Het redactie-secretariaat van de CDA Krant werd bememd door Marcel Meijer (redactie-secretaris/eindredacteur), Andrea Vleeschouwer en Wil Waterreus-De Vries (secretaresse, 40 %).

9. CAMPAGNE

Gemeenteraadsverkiezingen "Samen Verder"

Een klein half jaar nadat het derde kabinet Lubbers van start was gegaan, vonden op 21 maart de Gemeenteraadsverkiezingen plaats. De nieuwe CDA/PvdA-coalitie had politiek gezien nog weinig wapenfeiten te melden. De sfeer binnen de coalitie werd vooral gekenmerkt door samenwerking en relatieve rust. Geen omstandigheden dus die deze Raadsverkiezingen tot een bruinende politieke strijd konden maken.

Het stramien van de Raads campagne lag grotendeels in de lijn van de voorgaande Euro- en Tweede Kamercampagne. Een bewuste keuze uit het oogpunt van herkenbaarheid en continuïteit. De "landelijke ondersteuning" bij de Gemeenteraadsverkiezingen is bescheiden van aard geweest. Feitelijk heeft de logistieke ondersteuning, zich geconcentreerd in de periode tussen 5 en 21 maart. Kortom: een sobere campagne. Aan het uitgangspunt van het "zelfstandig karakter" is zoveel mogelijk vastgehouden. Er is bij deze campagne dan ook duidelijk minder gebruik gemaakt van de inzet van landelijke sprekers.

De "politieke invulling" van de campagnes was primair een verantwoordelijkheid voor de gemeentelijke afdelingen. Dat betekende in de praktijk een gedifferentieerde campagne-aanpak. De groene draad uit het model-programma "Burgers en bestuurders: samen verantwoordelijk" is vertaald in het algemene campagnethema: "Samen verder".

In goede samenwerking met de Tweede Kamerfractie en ook het Wetenschappelijk Instituut is qua inhoudelijke ondersteuning het volgende gerealiseerd:

- een spreekschetsenbundel;
- de productie van politieke statements en ondersteunende informatie ten behoeve van landelijke politici en een 40-tal speerpunt-gemeenten;
- inhoudelijke advisering onder meer door participatie in campagnestaf en campagneraad.

De gemeenschappelijke start- en instructiedag voor het lokale kader vond onder grote belangstelling plaats op 27 januari in Ede. Daarnaast vonden nog een drietal regionale verkiezingsmanifestaties plaats op 5 maart in Hoogeveen; 12 maart in Gouda en op 19 maart de slotmanifesta-

tie in Heerlen. Bij deze campagne is bewust aandacht gevraagd voor "de Europese dimensie", zo deden onze "Euro-parlementariërs" volop mee aan de campagne en werd in diverse provincies aandacht besteed aan de euregio-samenwerking. In de campagne werd een accent gelegd op de grote gemeenten. De speerpunt-grote-gemeenten-actie is goed van de grond gekomen. In het oog springende activiteiten waren onder meer:

- een extra accent bij de toewijzing van sprekers en manifestaties;
- Grote-Steden conferenties in Tilburg en Amsterdam;
- de planning van de drie regionale verkiezings-manifestaties in stedelijk gebied;
- het bezoek aan etnische groeperingen van minister-president Lubbers in Den Haag en Rotterdam tijdens het laatste campagneweekend.

Opzet en uitvoering van de Gemeenteraads campagne gebeurde in goede samenwerking met de LPC, die bestaat uit de campagneleiders van de Kamering-campagneteams. Via bijeenkomsten eens in de zes weken met deze LPC,

werd contact gehouden met de uitvoerders van de campagne in het hele land. Van deze campagne is een uitvoerige evaluatie gemaakt in samenspraak met de LPC, die in het Partijbestuur na grondige bespreking is vastgesteld.

VOORBEREIDING PROVINCIALE STATENVERKIEZINGEN

Bij de voorbereidingen voor de campagne voor de in 1991 te houden verkiezingen van de Provinciale Staten werd deze evaluatie van de Gemeenteraadsverkiezingen betrokken. De Statenverkiezingen werden de tweede verkiezingen van het derde kabinet Lubbers en werden door de media tot eerste serieuze testcase voor het kabinet geprecieerd. In het Partijbestuur van juni werd de "Noti-

tie landelijke ondersteuning Provinciale Statenverkiezingen 1991" vastgesteld. Deze notitie is in samenspel met een vertegenwoordiging van de statenfracties en met de provinciale campagneleiders tot stand gekomen. De notitie beoogde een plan van aanpak te bieden voor landelijke ondersteuning van de provinciale campagneteams die belast zijn met de feitelijke campagnevoering. Een goed samenspel tussen het landelijke en provinciale niveau is hierbij een belangrijke succesvoorwaarde. In oktober verscheen, in samenwerking met een werkgroep uit de LPC, een nieuw campagne-regieboek waarbij de gekozen opzet qua indeling en uitwerking de benadering van het "projectmatig werken" volgt. Mede dankzij de medewerking van het bestuur van de Tweede Kamerfractie bij de inhoudelijke ondersteuning (in december verscheen

een spreekschetsenbundel nieuwe stijl) was er sprake van een goede samenwerking. Daarnaast verscheen in december een verkorte versie van het campagne-regieboek en een verkorte versie van de spreekschetsen.

Op 15 december vond de gemeenschappelijke start- en instructiedag plaats voor het lokale kader in Bussum. De campagne-organisatie was voor de gemeenteraads- verkiezingen als volgt samengesteld: Campagneraad: drs. C. Bremmer, drs. R. F. M. Lubbers, drs. W. G. van Velzen, mr. drs. L. C. Brinkman. Campagnestaf: drs. R. J. van Ark (partijvoorzitter), drs. C. Bremmer (campagneleider), drs. A. Klank (W.I.), mw. drs. M. Knol (secretariaat campagneraad), F. Wester (tractatievoorzichting).

10. STEENKAMPINSTITUUT Intensief werken aan scholing

"CDA eert Steenkamp met naam instituut". "CDA start met nieuw scholingsinstituut". Met deze koppen werd weergegeven dat op 3 februari 1990 door drs. J. de Koning, voorzitter van het scholingsinstituut de naam "Steenkampinstituut" bekend gemaakt werd. Met deze naamgeving wil het CDA prof. dr. P. J. A. M. Steenkamp eren, die steeds oog heeft gehad voor de samenhang tussen politieke beginselen en praktisch politiek handelen. Met name de belangrijke bijdrage van prof. Steenkamp aan de conferentie tussen het katholieke en het protestantse sociale denken is reden voor het verbinden van de naam Steenkamp aan het scholingsinstituut van het CDA.

Ter gelegenheid van de integratie van het kader- en vormingswerk en de CDA-Kaderschool organiseerde het Steenkampinstituut op 3 februari 1990 een seminar over "Christen-democratische scholing in internationaal perspectief".

Spreekers waren:

* drs. Jan de Koning, voorzitter van het Steenkampinstituut

* Luc Martens, directeur van het IPOVO (het scholingsinstituut van de CVP)

* dr. Hans Werner Dahl, directeur van de vestiging van de Konrad Adenauer Stifting te Brussel.

CURATORIUM

Het curatorium van het Steenkampinstituut staat onder voorzitterschap van drs. J. de Koning. Het Curatorium vergaderde zesmaal. Het geeft bestuurlijke leiding aan het werk van het Steenkampinstituut, vertegenwoordigt het instituut en onderhoudt contact met consulenten en met scholingscommissies.

3.PROJECTEN

3.1.Politiek managementtrainingen

De in de provinciale afdelingen Overijssel, Noord-Brabant en Limburg gestarte politiek managementtrainingen gingen na evaluatie een vervolg. Met de besturen van de provinciale afdelingen in Zeeland en Gelderland werden trainingen uitgevoerd.

3.2.Raadscursussen

Rondom de raadsverkiezingen van maart 1990 werden door de scholingscommissies tal van raadscursussen georganiseerd.

Met het oog op de in maart plaatsvindende college onderhandelingen organiseerde het Steenkampinstituut in 16 verschillende plaatsen studiedagen college-onderhandelingen. De studiedagen telden 425 deelnemers.

3.3.College-onderhandelingen voor grote steden

Een samenwerking tussen Steenkampinstituut, de Werkgroep Grote Steden en CDA leidde tot het project "College-onderhandelingen" voor de 17 grote steden. Het project is uitgevoerd bij het Slotemaker van Bruine Instituut (SBI) te Doorn. Medewerkers van het SBI waren behulpzaam bij de uitvoering. De 17 grote steden leverden elk 2 deelnemers waarbij het aantal deelnemende onderhandelaar op 34 kwam.

3.4.Studiedagen

3.4.1. Volkshuisvesting
Naar aanleiding van de nota "Volkshuisvesting in de jaren negentig" werd een

studiedag Volkshuisvesting gehouden met 50 deelnemers.

3.4.2. Positieve Actie

De jaarlijkse bijeenkomst van de scholingscommissies stond in het teken van Positieve Actie. Het doel van de bijeenkomst was de scholingscommissie te informeren over positieve actie en te stimuleren het thema positieve actie op te nemen in de regionale scholingsactiviteiten.

3.5.Wethouderscursus

In de periode juni t/m november 1990 vond voor het eerst een cursus plaats voor (nieuwe) CDA-wethouders. Doel van de cursus was de deelnemers (14 in aantal) een handvat te geven om beleidsplannen in hun gemeente te kunnen analyseren. Laten zien hoe de planning, uitvoering, en controle verloopt. Daarnaast was er veel aandacht voor het oefenen van vaardigheden (vergederen, onderhandelen, omgaan met de pers, interviewtraining).

3.6.Specifieke begeleiding

Naast de algemene begeleiding van het regionale scholingswerk wordt het personeel ingezet voor een aantal specifieke projecten. We kunnen daarbij denken aan docentschap op regionale cursussen, begeleiding van een aantal gemeenteraadsfracties en afdelingsbesturen, campagnecursussen en samenwerking met de sectie vorming van het CDA-Vrouwenberaad.

4. NIEUWE PUBLIKATIES

Politieke Stromingen (heruitgave) Welzijn Het CDA in actie (campagnehandboek)

5. PRAATSTUKKEN

Onder verantwoordelijkheid van het curatorium van het Steenkampinstituut is een commissie werkzaam, die praatstukken uitgeeft.

Praatstukken geven informatie over het min of meer politiek actuele thema's. Door middel van de discussievragen wordt de mogelijkheid geboden samen over het onderwerp te discussiëren.

In 1990 verschenen de volgende praatstukken:

Praatstuk 30: Vluchtelingenbeleid

Praatstuk 31: Zuid-Afrika

Praatstuk 32: Verkeer en vervoer

Praatstuk 33: Volkshuisvesting

Praatstuk 34: Onderwijs.

6. KADERSCHOOLEERGANG

De Kaderschoolleergang bestaat uit drie blokken:

1. Uitgangspunten
2. Maatschappij en samenleving
3. Vaardigheden.

6.1. Derde Kaderschoolleergang

Van januari 1990 tot april 1990 wordt Blok 2 van de derde Kaderschoolleergang afgewerkt. De thema's die aan de orde worden gesteld zijn:

Wij en ons milieu
Christen-democratie en onderwijs
De Christen-democratie in Europa
Ethiek en Politiek
Politiek en Ethiek
6.2. Afsluiting

De leergang werd afgesloten met het maken van een scriptie over een politiek-relevant onderwerp.

Op 19 mei 1990 werd de derde Kaderschoolleergang afgesloten met een gastcollege van dr. G. J. Fleers, lid van de Eerste Kamer en directeur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten over "Staatkundige vernieuwing vanuit christen-

ten-democratisch perspectief". Drs. De Koning en mevrouw Luiten reikten aan de cursisten het getuigschrift uit dat aan het voltooien van de Kaderschoolleergang is verbonden.

6.3. Vierde Kaderschoolleergang 1990/1991

Voor deelname aan de vierde Kaderschoolleergang meldden zich 48 cursisten (34 mannen en 14 vrouwen). De uit het curatorium samengestelde selectiecommissie voerde met allen een toelatingssprek. Er namen 36 cursisten deel (25 mannen en 11 vrouwen).

De vierde Kaderschoolleergang begon op 1 september 1990 met een gastcollege van mr. J.J.A.M. van Gennip, directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA over "Afscheid van de Derde Wereld".

De thema's tijdens het Blok Uitgangspunten zijn:

Geschiedenis van de Christen-democratie

Mensvisies

Mensbeeld-religie-politiek

Maatschappijvisies: het katholicisme

Maatschappijvisies: het protestantisme

Kerk en Staat; Geloof en politiek

Visie op de staat en de taak van de overheid

Politieke stromingen: Christen-democratie

Politieke stromingen: Liberalisme

Politieke stromingen: Communisme en Socialisme

Christen-democratie in Europa

Politieke macht en ethiek: oefeningen in politieke ethiek

7. NASCHOLING KADERSCHOOL

In 1990 begonnen we met een nascholingsprogramma voor de kaderschoolcursisten. Het programma bestaat uit een cyclus van drie sessies en heeft ten doel het uitdragen van het christen-democratisch gedachtegoed - in welke functie dan ook - te verbeteren.

Het accent ligt in de nascholing daarbij niet op het politiek-inhoudelijk vlak, maar op aspecten van

* sociaal-psychologische aard

(hoe krijg ik ideeën)

* leerpsychologische aard (hoe leert het publiek)

* didactische aard (hoe organiseer ik het leerproces).

Aan de twee cycli namen 25 voormalig kaderschoolcursisten deel.

8. REGIONAAL SCHOLINGSWERK

Ook in 1990 werden er in de kamerkringen en provinciale afdelingen weer tal van cursussen en activiteiten georganiseerd. Het betreft hier campagnecursussen, thema-avonden over diverse onderwerpen raadsleden cursussen en (aspirant), (deel) raadsleden cursussen voor nieuwe leden en voor CDJA'ers, voor kandidaat-Statenieden en training en informatie van redactie-teams van gemeentelijke afdelingsperiodieken en voor secretarissen van gemeentelijke afdelingen. Cursussen spreekvaardigheid, een cursus CDA en milieu, een aantal gericht cursussen over Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Gemeentelijk milieubeleid, Gemeentelijk welzijnbeleid en algemene beschouwingen, spreekvaardigheid en de pr-cursussen, basiscursussen, Cursussen voor afdelingsbestuurders gericht cursussen als effectief debatteren en begrotingstechniek, een studiedag over oppositie voeren, de "moderne" trainingen Snellezen en Geheugentraining. De scholingscommissies en de consulenten vormden ook dit jaar weer de motor van het regionale vormingswerk.

PERSONEEL

In 1990 namen we afscheid van Harm Waterborg en Cees van Helvoit.

In Harm van den Born en Jaap van Dam vinden we goede vervulling van de ontstane vacatures.

Het personeel van het Steenkampinstituut bestaat per 1 januari 1991 uit: Mr. Wim Eikelboom, directeur Drs. Jaap van Dam en Harm van den Born en Drs. Bert Komdeur (part-time). De secretariële ondersteuning wordt verleend door: Rene Torn en Els Jansen-Keuvelaar (part-time).

11. COMMISSIE BUITENLAND/INTERNATIONAAL WERK

Denken over nieuwe concepten en beleidslijnen op voorgrond

Het buitenlands beleid was in 1990 volop in beweging. Door de grote stroom veranderingen in de wereld en met name ook in Midden- en Oost Europa is het denken over nieuwe concepten en structuren en over nieuwe beleidslijnen sterk op de voorgrond gekomen.

In de Buitenlandse betrekkingen van het CDA stonden in 1990 drie aandachtsgebieden centraal. In de eerste plaats natuurlijk de relaties met de overige EVP-partijen in de Europese Gemeen-

schap. De contouren van een toekomstige Europese Politieke en Monetaire Unie werden op partijniveau zichtbaar gemaakt door het in november op het EVP-congres te Dublin aangenomen document "Voor een federale grondwet van de Europese Unie".

In de tweede plaats kwamen de inspanningen ten behoeve van onze nieuwe zusterpartijen in Midden- en Oost Europa. Mede door de financiële actie van het CDA onder de leden en met name door het totstandkomen van de subsidiërege-

ling voor kader- en vormingswerk van politieke partijen in Midden- en Oost Europa kon deze hulp aanzienlijk worden opgevoerd. Het leveren van een bijdrage aan het consolideren van de nog jonge democratie aldaar blijft een van de eerste prioriteiten van het buitenland-werk van het CDA. Ten derde was er de aanloop tot de oorlog in de Golf waar de Commissie Buitenland haar standpunt over bepaalde. Ditield in het kort in dat indien er op basis van een resolutie van de VN-Veilighedsraad een internationale

interventiemacht zou komen, ook Nederland hieraan een bijdrage zou moeten leveren.

Het bezig zijn met de hierboven genoemde problemen kwam o.a. tot uitdrukking in de op 7 april gehouden (besloten) conferentie over "Beleid met betrekking tot Europa; Buitenlandse politiek in de jaren '90". De resultaten van deze conferentie werden in een in juni verschenen brochure van de Commissie Buitenland neergelegd. De besprekingen op deze conferentie dienden tevens als basis voor een door de Partijraad van 9 juni 1990 te Utrecht aangenomen resolutie (en notitie) over Midden- en Oost Europa. Een geactualiseerde versie hiervan werd door de CDA ingediend voor het EVP-congres op 14-16 november te Dublin. De resolutie werd na het bespreken van enkele kleinere amendementen unaniem aanvaard.

Op de besloten conferentie van 3 november eveneens te Noordwijkerhout werden 2 papers behandeld, opgesteld door voorbereidingscommissies onder leiding van dhr. Penders, over "De Europese Politieke Unie; democratisering, subsidiariteit en effectiviteit" en onder leiding van Rutten over "Een nieuwe Europese Veiligheidsstructuur: wenselijkheden en mogelijkheden". Na bespreking door de conferentie werden beide papers aangeboden als adviezen aan het Partijbestuur.

De onderwerpen van deze conferenties geven aan hoezeer de onderlinge verwevenheid van de verschillende beleidsdossiers op het gebied van het buitenlands beleid is toegenomen. De Europese integratie, de ontwikkelingen in Midden- en Oost Europa en de situatie op het gebied van de Vrede en Veiligheid hebben processen in gang gezet die niet los van elkaar gezien kunnen worden zodat het denken over nieuwe concepten en structuren een prioritaire opgave is geworden. Niet in de laatste plaats ook voor politieke partijen.

TAKEN/DOELSTELLING

De Commissie Buitenland is belast met de voorbereiding en de coordinatie van alle internationale activiteiten binnen het partijverband. Zij adviseert het Partijbestuur hieromtrent. Zij heeft de zorg voor een goed functioneren van het internationaal contact. De Commissie Buitenland begeleidt en ondersteunt waar nodig de internationale vertegenwoordiging van het CDA. Zij verricht haar taak in samenwerking met en onder verantwoordelijkheid van het Partijbestuur. De Commissie bestaat uit 14 stemhebbende leden waaronder de voorzitter, de voorzitters van de werkgroepen en een vertegenwoordiger van het Dagelijks Bestuur. De CDA Eerste- en Tweede Kamerfractie, de CDA/EVP-delegatie, het CDJA, het Wetenschappelijk Instituut, het partijsecretariaat en het CDA-Vrouwenberaad zijn als

adviseerend lid in de Commissie vertegenwoordigd. Er zijn zes werkgroepen die voor de Commissie Buitenland bouwstenen aanleveren namelijk: Europa, Vrede en Veiligheid, Midden- en Oost Europa, Ontwikkelingssamenwerking, Latijns Amerika en Mensenrechten. Daarnaast kwam op ad hoc-basis een aantal Midden-Oosten-deskundigen bijeen die zich enkele malen bogen over de gecompliceerde problemen van het Midden-Oosten. Daarnaast onderhoudt de Commissie Buitenland de contacten met de zusterpartijen en in het verband van de Europese Volkspartij (EVP), de Europese Unie van Christen-democraten (EUCD) en de Christen-democratische Internationale (CDI). In aansluiting hierop zijn intensieve banden opgebouwd met de zusterpartijen in Midden- en Oost Europa.

De Commissie Buitenland vergaderde in 1990 tien maal. In aansluiting op de hierboven genoemde onderwerpen werden op deze vergaderingen een groot aantal agendapunten besproken:

Een vast terugkerend agendapunt was "de politiek met betrekking tot Europa". Hierbij kwam de voorbereiding van de Politieke Bureaus van EVP/EUCD aan de orde, de nieuwe statuten van EVP/EUCD, de Europese integratie m.n. de EMU/EPU (zie ook het hierboven genoemde Dublin-document) en de toelating van nieuwe partijen tot de EUCD/EVP. Herhaakdelijk kwam de verhouding met de (Britse) Conservatieven aan de orde. Het profiel van de EVP werd nader toegelicht door CDA-Europarlementariër Oostlander die als gastspreker optrad. Tevens werd een advies aan het PB vastgesteld over "de uitbreiding van de EG". In het kader van dit agendapunt traden tevens minister van Buitenlandse Zaken Van den Broek en de vice-president van de Europese Commissie, de heer Andriessen op als gastspreker.

In het algemeen kan men stellen dat er sprake is van een toenemende afstemming van het werk van de Commissie Buitenland met het werk van de EVP/EUCD. Met Thomas Jansen, SG van de EVP/EUCD bestaat een zeer frequent contact.

Teneinde een scherper inzicht te krijgen in de standpuntbepaling van de EDU-fractie in het Europees Parlement (Britse en Deense Conservatieven) vond er te Den Haag en te Brussel een gesprek plaats tussen een CDA- en een EDU-delegatie waarbij gediscussieerd werd over de verhouding CDA-EVP-EDU. Uitgangspunt was de resolutie van de Partijraad te Utrecht.

Voor de conferentie van 7 april stelde de Commissie diverse stellingen over vrede en veiligheid vast. De conferentie van 3 november handelde voor wat betreft het middagedeelte geheel hierover.

Met betrekking tot Midden- en Oost Europa werd gesproken over de Duitse envoor-

ding en de ontwikkelingen in de diverse landen. Voor het voorbereiden van de CDA-hulpprojecten waren deze besprekingen van groot belang. Professor Feldbrugge trad op als gastspreker voor een inleiding over de situatie in de Sovjet-Unie. Hiervoor was ook de fractiecommissie voor Buitenlandse Zaken van de CDA Tweede Kamerfractie uitgenodigd. Op het gebied van de Ontwikkelingssamenwerking werd de stellingname behandeld t.a.v. de nota "Een wereld van verschil". Een advies werd vastgesteld over de relatie "Ontwikkelingssamenwerking en bedrijfsleven". Tevens werden de gesprekken met NOVIB en ICCO voorbereid.

De nota "Democratisering in Latijns Amerika" werd vastgesteld en gezonden aan het Partijbestuur. Er bestond een regelmatig contact met Bryan Palmer, plv. SG van de CDI.

De Commissie stelde een concept-resolutie over Zuid-Afrika vast ten behoeve van de najaarspartijraad en trof voorbereidingen om samen met het CDJA en het Vrouwenberaad een conferentie te organiseren over de Vluchtelingen- en asielzoekersproblematiek.

Over de problematiek van het Midden-Oosten vond tweemaal een deskundigenoverleg overleg plaats aan de hand van een door het secretariaat opgestelde notitie.

Op initiatief van het CDA vond er tweemaal een Benelux-conferentie plaats met CVP, PSC en CSV.

Nieuw was het overleg "Kamerkringen en Internationalisering". Het is de bedoeling dat door dit overleg de Kamerkringen rechtstreeks betrokken worden bij de uitvoering van het Buitenland-werk van de partij. Het overleg vond tweemaal plaats. In februari werd afscheid genomen van drs. A.N.G.J. Koot die vanaf september 1987 in dienst van het secretariaat was als adjunct-secretaris Buitenland.

In augustus herdacht de Commissie het overlijden van zijn lid, de heer Kerstjens. De sprake is van de Partijraad van oktober afgetreden voorzitter, de heer Schmelzer, is vanaf de start van het CDA voorzitter van de Commissie Buitenland geweest. Aan zijn afscheid werd op passende wijze aandacht geschonken door middel van een informeel samenzijn na afloop van de conferentie op 3 november.

Op deze dag nam ook de adviseur van de commissie, dhr. Hahn afscheid, na een jarenlange deelname aan het Buitenland-werk vanaf het begin van de jaren vijftig.

In november werd ook van de heren Arnold, Gabor - die tot staatssecretaris van Landbouw en Visserij werd benoemd - en Mommersteeg en van mw. Exterkate afscheid genomen. In deze maand nam ook het adviseerend lid namens het CDJA, de heer Hoogerwerf afscheid van de Commissie.

De Partijraad van november verkoos de heer Ruiding, oud-minister van Financiën,

tot voorzitter van de Commissie. Eind 1990 werden de volgende leden door het Partijbestuur tot lid van de Commissie benoemd: drs. A. van Bochove (voorzitter van de werkgroep Latijns Amerika), drs. C.P. van Dijk (voorzitter van de werkgroep Ontwikkelingssamenwerking), de heer M. van Ditmarsch (voorzitter van de werkgroep Mensenrechten), mw. drs. A.H.W. Hazenkamp, mr. J.A.M.L. Houben (voorzitter van de werkgroep Midden- en Oost Europa), de heer G.L.J. Huijser, generaal b.d. en Prof. H.J. Neuman. Prof. mr. P.H. Kooymans werd door het Partijbestuur benoemd als adviserend lid. Drs. W.K.N. Schmelzer werd door de Partijraad benoemd tot lid van de Commissie als voorzitter van de Frei-stichting.

Mw. drs. J.J. Bouw trad toe als adviserend lid namens het CDJA.

ACTIVITEITEN WERKGROEPEN

Europa

De activiteiten van de werkgroep die per 1 december onder voorzitterschap stond van dhr. J. A. M. Reijnen weerspiegelden het gegeven dat Europa steeds centrale in ons politieke leven komt te staan. De werkgroep stelde een notitie op over de uitbreiding van de EG welke door de Commissie Buitenland werd overgenomen. Een subcommissie uit de werkgroep onder leiding van de heer Penders bereidde een notitie voor over "De Europese Politieke Unie; democratisering, subsidiariteit en effectiviteit". Deze notitie werd op de conferentie van 3 november besproken. In het kader van de problematiek van de Europese integratie kwamen een groot aantal Europese onderwerpen aan de orde. De nota's van de Tweede Kamerfractie en van BuZa die in verband hiermee uitkwamen werden van commentaar voorzien. Te denken valt m.n. aan de EPU, de EMU, de Interne Markt, de landbouwproblematiek en de Inter Gouvernementele Conferenties. Inclusief de vergaderingen van de subcommissie kwam de werkgroep 10 maal bijeen.

Vrede en Veiligheid

Veel aandacht besteedde de werkgroep die per 1 december onder voorzitterschap stond van mr. M.H.J.Ch. Rutten aan de voorbereidingen van de stellingen voor de conferentie van 7 april. Onderwerpen die gedurende het jaar aan de orde kwamen waren: de wederzijdse troepenvermindering door de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten; de notitie over mondiale krachtverhoudingen; het verenigde Duitsland in de NAVO; politieke spanningshaarden in Oost en West; de notitie "Van massale dreiging naar risicomanagement"; de notitie "Naar een integraal veiligheidsconcept"; de positie van de

WEU, de CVSE (Handvest van Parijs) en de Nederlandse inbreng in VN-verband werden besproken evenals het initiatief Kohl-Mitterand over een Europees Veiligheidsbeleid.

Deze onderwerpen tonen aan hoeveel er op dit gebied in beweging is. Voor de conferentie van 3 november werd de nota: "Een nieuwe Europese Veiligheidsstructuur; wenselijkheden en mogelijkheden" opgesteld.

De werkgroep kwam acht maal bijeen. Daarnaast vergaderde de subcommissie onder leiding van de voorzitter nog een enkele maal.

Midden- en Oost Europa

Deze werkgroep die per 1 december onder voorzitterschap stond van mr. J.A.M.L.Houben werd in de loop van 1989 opgericht in verband met de ontwikkelingen in Midden- en Oost Europa. De werkgroep besprak een scala aan onderwerpen. Onder meer de positie van de (nieuwe) christen-democratische partijen, de programma's en politieke lijnen van deze partijen en hun leidende persoonlijkheden, de situatie in de verschillende landen, de relaties van Midden- en Oost Europa met de EG en de NAVO enz. enz. De werkgroep functioneerde tevens als adviesorgaan voor het CDA-Midden- en Oost Europaproject. Diverse adviezen hierover werden aangeleverd. Diverse leden van de werkgroep maakten hiervoor reizen, namen deel aan conferenties en ondersteunden de ontvangst van Midden- en Oosteuropese politici, onder andere ook op het Internationaal Symposium ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het CDA in oktober te Noordwijkhorst. Het CDA was prominent aanwezig op de UC-DEC-conferentie in maart in Budapest. In samenwerking met het National Democratic Institute for International Affairs werd in vijf landen deelgenomen aan delegaties voor het waarnemen van verkiezingen. De werkzaamheden van de werkgroep werden nauwgezet afgestemd op die van de EUCD-AG Mittel- und Ost Europa die de activiteiten op Europees niveau coördineert en die onder leiding stond eerst van de heer Hahn en vervolgens van partijvoorzitter Van Velzen. De werkgroep kwam tien maal bijeen.

Ontwikkelingssamenwerking

De werkgroep die per 1 december onder voorzitterschap staat van drs. C.P. van Dijk vergaderde acht maal. Later in het jaar stond de voorbereiding van het advies over de nota van minister Pronk "Een wereld van verschil" centraal. Dit advies werd in nauwe samenwerking met leden van de werkgroep Latijns Amerika en in overleg met de adviserende Tweede Kamerleden opgesteld. Een groot aantal onderwerpen op dit terrein werd gedurende dit jaar behandeld. Onder meer: de be-

groting van OS; de Afrika-conferentie te Maastricht, de relatie CDA-NOVIB, de besteding van OS-gelden t.b.v. Midden- en Oost Europa; de notitie "Hulp of handel"; de NCW-conferentie over OS; de bespreking van de Regiobeelidsplannen; de rol en positie van de medefinancieringsorganisaties; de relatie Ontwikkelingssamenwerking en de EG en de verhouding bedrijfsleven-OS.

Latijns Amerika

De werkgroep Latijns Amerika die onder voorzitterschap staat van drs. A. van Bochove schreef een notitie over "Democratisering in Latijns Amerika", welke na in de Commissie Buitenland besproken te zijn unaniem door het Partijbestuur werd aanvaard. Een concept-notitie inzake de Nederlandse Antillen en Aruba zag het licht. De werkgroep vestigde er de aandacht op dat de toenemende Europese integratie niet ten koste zou mogen gaan van de relaties met Latijns Amerika. Niet alleen de Verenigde Staten maar ook Europa dient op dit werelddeel een rol te spelen. Besproken werden ook de verkiezingen in Nicaragua waar de voorzitter als waarnemer aanwezig was. De Regiobeelidsplannen over de Andes en Midden Amerika werden behandeld. Veel aandacht werd besteed aan het democratiseringsproces in Chili. Een delegatie uit Chili werd mede door de werkgroep ontvangen. De werkgroep stelde samen met de werkgroep Ontwikkelingssamenwerking het advies over de nota "Een wereld van verschil" op. Aan het einde van het jaar werd het werkplan 1990-1995 van de werkgroep vastgesteld.

Mensenrechten

De werkgroep die per 1 december onder voorzitterschap stond van dhr. M. van Ditmarsch besprak de situatie van de mensenrechten in een groot aantal landen. Onder meer in Marokko, Turkije, Indonesië, de Filipijnen, Iran en het Midden-Oosten. Nauw was de werkgroep betrokken bij het opstellen van een notitie aan het Partijbestuur over de sancties met betrekking tot Zuid-Afrika. De resolutie voor de najaarspartijraad over Zuid-Afrika werd door de werkgroep opgesteld. Over de situatie van de mensenrechten in Indonesië schreef de werkgroep een uitgebreide notitie voor de Commissie Buitenland. Naar aanleiding van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken werd het mensenrechtenbeleid van de Nederlandse regering behandeld.

Ad hoc werkgroep Midden Oosten

Aan de hand van een door het secretariaat geschreven notitie inzake de Golfcrisis kwam een werkgroep van deskundigen bijeen om deze te bespreken.

SECRETARIAAT

Het Buitenland-secretariaat voert het secretariaat van de Commissie Buitenland, van de werkgroepen van de Commissie Buitenland - Europa, Vrede en Veiligheid, Midden- en Oost Europa, Ontwikkelingssamenwerking, Latijns Amerika, Mensenrechten en (Midden-Oosten) - en van de Eduardo Frei-stichting. Het secretariaat bereidt de standpuntbepaling van het CDA op buitenlands politiek gebied voor en onderhoudt contacten met zusterpartijen; buitenlandse contacten en uitwisselingen. Contact met de Europese Volkspartij

(EVP), Europese Unie van Christendemocraten (EUCD) en Christendemocratische Internationale (CDI).

Door het beschikbaar komen van enkele aanvullende financiële middelen kon het Buitenland-secretariaat gedurende 1990 worden uitgebreid met 2 beleidsmedewerkers. De personele samenstelling van het Buitenland-secretariaat in 1990 was als volgt:

drs. T.P.G. Kraai, secretaris Buitenland;
mw. H.J. Dorsman, secretaresse;
drs. M. Stolk, beleidsmedewerker voor Eu-

ropa en de E. Frei-stichting en algemene ondersteuning (per 1 aug '90);
en mr. J.C.A.M. Giele, beleidsmedewerker voor Midden- en Oost Europa. (per 1 september '90)
Mw. Jolanda Grooters en dhr. Henk van Oostenbrugge liepen in 1990 beide enkele maanden stage bij het secretariaat.
Mw. drs. B.L. Nijhof versterkte het Buitenland-secretariaat gedurende maart tot en met mei.

De heer H.J. van der Ven maakte de notulen van de Commissie Buitenland in de eerste helft van het jaar.

12. EDUARDO FREISTICHTING

Stichting voor internationale solidariteit opgericht

In juli 1990 is de stichting voor Internationale Solidariteit van het CDA opgericht. Deze stichting werd genoemd naar de Christen-democraat Eduardo Frei, die van 1964 tot 1970 president was van Chili.

De voorzitter van de stichting is de oudvoorzitter van de Commissie Buitenland en voormalige minister van Buitenlandse Zaken, drs. W.K.N. Schmelzer.

DOELSTELLINGEN

In de statuten worden drie doelstellingen van de Eduardo Frei-stichting geformuleerd:

- bevordering van het Christen-democratisch denken over en kennis op het terrein van de internationale samenwerking en in het bijzonder dat van ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten;
  - de bevordering van bewustwording op die terreinen onder de leden van het CDA en de gelieerde organisaties;
  - de ontplooiing van en steun aan initiatieven in andere landen, in het bijzonder in de Derde Wereld, gericht op het bevorderen van het Christen-democratisch gedachtegoed.
- Middelen om deze doelstellingen te realiseren zijn bijvoorbeeld publicaties, studiefaciliteiten, cursussen en (scholings)projecten ter ondersteuning van Christen-democratische organisaties in landen van de Derde Wereld en Midden- en Oost Europa.

Een groot aantal projecten is inmiddels opgestart.

Allereerst zijn dit de activiteiten in Midden- en Oost Europa. Deze zijn met name gericht op Polen, Hongarije en

Tsjechoslowakije en bestaan vooral uit projecten voor scholing en vorming ten behoeve van Christen-democratische partijen en bewegingen.

Een tweede project is een bewustwordingsproject voor de leden van het CDA in Gelderland met als thema "Milieu en Ontwikkelingssamenwerking".

In 1990 werd de stichting definitief opgericht.

Na een tweetal vergaderingen onder leiding van dr. Th.G.J. Kerstiëns in januari en april werden op 16 juli de statuten van de nieuwe stichting voor de notaris verleend. De Partijraad van 9 juni verkoos als voorzitter van de stichting, dr. Th.G.J. Kerstiëns. De najaarspartijraad stelde de statuten vast. In de voorbereidingsperiode in het voorjaar werden naast de conceptstatuten, de samenstelling van het bestuur, de aan te vangen projecten, de te organiseren manifestaties en het aantrekken van een beleidsmedewerker besproken. In januari nam drs. H. Weis afscheid van de stichting in oprichting in verband met het aanvaarden van een andere functie. De ingestelde selectiecommissie bestaande uit de heren Kerstiëns, Schmelzer, Bremmer en Kraai droeg naar aanleiding van deze periode drs. M. Stolk te Groot Ammers voor aan het Partijbestuur als beleidsmedewerker van het secretariaat mede ten dienste van de stichting. Het PB benoemde de heer Stolk per 1 augustus.

De eerste plenaire bestuursvergadering vond plaats op 4 september.

Helaas moest op deze vergadering de heer Van de Beeten als interim-voorzitter optreden in de plaats van de heer Kerstiëns die in juli was overleden.

Het hoeft geen betoog dat het overlijden van de heer Kerstiëns die zich zeer heeft ingezet voor het totstandkomen van de stichting een groot verlies betekende. Hij heeft de eerste reguliere bestuursvergadering helaas niet mee mogen maken. Een in memoriam verscheen in de CDA-ledenkrant.

De najaarspartijraad in oktober verkoos de oud-voorzitter van de Cie. Buitenland, drs. W.K.N. Schmelzer tot zijn opvolger. In 1990 vonden in aansluiting op de hierboven genoemde vergadering in september nog 2 plenaire bestuursvergaderingen plaats.

In november werd door het bestuur het

concept-werkplan vastgesteld.

Hierin is opgenomen: het organiseren van een startmanifestatie; het aanvangen van het project "milieu en ontwikkelingssamenwerking"; plannen met betrekking tot de financiën en de procedure voor het voorbereiden, uitvoeren en evalueren van projecten in het kader van de CDA-activiteiten voor Midden- en Oost Europa. Een uitgebreid memorandum van het secretariaat terzake van de verwerking van de Midden- en Oost Europagelden werd door het Partijbestuur goedgekeurd en vastgesteld.

Een van de voornaamste punten hieruit was het aanhouden van de concentratiegedachte voor de christen-democratische partijen in Hongarije, Tsjechoslowakije en Polen (in willekeurige volgorde) Mede door de subsidie van het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft het CDA via de Eduardo Frei-stichting een groot aantal projecten in 1990 kunnen uitvoeren.

Een aantal christen-democratische partijen en bewegingen konden substantieel worden ondersteund. In samenhang met het door het CDA geleide voorzitterschap van de EUCD-AG Midden- en Oost Europa en de activiteiten van een groot aantal vrijwilligers kon de CDA-aanwezigheid in Midden- en Oost Europa dan ook prominent worden genoemd.

Het bestuur van de stichting besloot de startmanifestatie in verband met de voorbereidingen door te schuiven naar 1991.

Oogsten en ploegen

1990 was een jaar van oogsten en van ploegen. Met de presentatie van het rapport "Publieke gerechtigheid, een christen-democratische visie op de rol van de overheid in de samenleving" oogste het Instituut de resultaten van tien jaar studiewerk op verschillende beleidssectoren. Het rapport verbindt deze resultaten met elkaar en vult hen aan met een eigen christen-democratische staatsleer. Tegelijk diende een nieuwe opgave zich aan: op het Europese terrein zal ook tot bundeling van wetenschappelijke arbeid gekomen moeten worden. Met de benoeming van een internationaal ervaren nieuwe directeur beoogt het bestuur de hand aan de ploeg te slaan van de profilering van de Europese christen-democratie.

In oktober bestond het Instituut tien jaar. Ter gelegenheid van dit lustrum beleegde het samen met het CDA op 11, 12 en 13 oktober een internationaal symposium in Noordwijkerhout. De titel luidde: de betekenis van de christen-democratische politieke overtuiging voor de komende tien jaar in Europese context. Daarmee werd enerzijds aangegeven dat de politieke overtuiging, zoals die in veel rapporten van het Instituut is uitgewerkt, van grote betekenis is geweest voor de groei van het CDA in de afgelopen tien jaar. Anderszijds drukte het symposium-thema uit welk belang het Instituut voor het komende decennium hecht aan de Europese beleidsvorming. Dat thema was ook het verbindende principe in het "Onderzoeksplan 1990 en volgende jaren" dat door bestuur en stichtingsraad in april werd vastgesteld na consultatie van de CDA-groepering in de EVP-fractie, de Tweede Kamerfractie en het Partijbestuur. Het plan behelst een aantal studies die direct op de Europese dimensie betrekking hebben en studies die daar indirect mee te maken hebben. Het zijn achtereenvolgende studies naar het Europees cultuurbeleid, naar de meest wenselijke economische orde en de rol van het maatschappelijk middenveld in Europa, naar een supranationale oplossing voor het vraagstuk van de nationale minderheden in Oost- en West-Europa, naar een christen-democratische benadering van het vraagstuk van de genetische diagnostiek en therapie en naar het milieubeleid. In het najaar werd daar nog een studie aan toegevoegd naar de betekenis van de publieke gerechtigheidsnorm voor de Europese overheid. Deze oriëntatie op Europa wil niet zeggen dat het instituut de binnenlandse problematiek verwaarloost. Veel tijd werd gestoken in de afronding van het studieproject inzake de christen-democratische visie

op de overheid, er verscheen een beleidsadvies over armoede en participatie, waaraan ook het CDA een partijpolitieke discussie wijdt, en er werden werkzaamheden verricht ten behoeve van de partij, zoals het model-provincieprogramma en diverse notities in het kader van partijconferenties.

DOELSTELLINGEN

Het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA heeft ten doel het verrichten van wetenschappelijke arbeid ten behoeve van het CDA op basis van de grondslag van het CDA en in aansluiting op het Program van Uitgangspunten. Het Instituut geeft gedocumenteerde adviezen over de hoofdlijnen van het beleid, hetzij op eigen initiatief, hetzij op verzoek van het CDA en/of van de leden van het CDA in vertegenwoordigende lichamen.

BESTUUR

Het bestuur stond in het verslagjaar onder voorzitterschap van prof. mr. H. Franken. Het bestuur kwam acht maal bijeen. Op 4 april stelde het bestuur de stichtingsraad voor om als nieuwe directeur te benoemen mr. J.J.A.M. van Gennip. De heer Van Gennip (51) was de P.v. Directeur-Generaal Internationale Samenwerking op het ministerie van Buitenlandse Zaken; voorheen was hij directeur bij Cebemo en het Centraal Missie-Commissariaat. Hij is gedurende lange tijd lid geweest van het partijbestuur van KVP en CDA. De stichtingsraad benoemde de heer Van Gennip. In dezelfde vergadering werd de heer C.J. Klop benoemd tot plaatsvervangend directeur. Het bestuur besprak uitvoerig het beleidsadvies inzake armoede en participatie en het rapport inzake de visie op de overheid en keurde de publikatie van beide goed. Het bestuur is nauw betrokken bij de voorbereidingen van het internationaal symposium ter gelegenheid van het tien-jarig bestaan.

Voorts werd aandacht besteed aan de laatste toetsing van het in 1991 onder zijn verantwoordelijkheid verschijnende beleidsadvies Grootstedelijk Besturen, terwijl tevens intensief van gedachten werd gewisseld over de start van voorgenomen studies.

In april stelde het bestuur het Onderzoeksplan 1990 en volgende jaren vast en zond dit conform de statuten ter kennisgeving aan het Partijbestuur. Het bestuur nam met instemming kennis van de verkennende contacten die directie en staf hebben met zusterinstituten elders in Europa.

Naast de benoeming van nieuwe leden voor de redactie van Christen-democratische Verkenningen en voor de sector-overlegorganen, de jaarrekening en het jaarverslag, besteedde het bestuur veel aandacht aan het overleg met het Dageelijks Bestuur van het CDA over de financiële situatie van de partij en de consequenties daarvan voor het Instituut. Het bestuur stelde een kernbezetting voor het Instituut vast, welke als streefdoel geldt. Afgesproken werd dat eigen fondsenwerving van het instituut ten behoeve van deze kernbezetting ook aan het instituut ten goede komt. Over meerdere inkomsten die daarbovenuit gaan zal met het CDA telkens worden overlegd.

FINANCIËLE POSITIE

Het W.I. steunt in financiële opzicht gedeeltes op een drietal subsidiegevers, n.l. het Ministerie van Binnenlandse Zaken, een bijdrage van de partij en tenslotte een bijdrage van het Fonds W.I. De bijdrage van BiZa is een wettelijk vastgesteld bedrag, afgeleid uit het aantal kamernetzels. De bijdrage van de partij wordt jaarlijks in overleg vastgesteld aan de hand van de begroting. Voor 1990 werd een bedrag van fl. 485.000,- overeengekomen. Het Fonds W.I. pleegt het resterende tekort te dekken, zij het niet ongelimiteerd. Voor 1990 werd de benodigde bijdrage van het Fonds begroot op fl. 278.000,-.

De precare financiële positie van de partij is er de oorzaak van dat de partij zijn bijdrage voor 1990 drastisch wil verminderen. Het overleg hierover was ten tijde van de vaststelling van dit verslag nog niet afgerond. De onzekerheid welke hierdoor voor continuïteit in de planning van werkzaamheden van het Instituut is ontstaan, acht het bestuur ongewenst. Het bestuur zal dan ook trachten met de partij tot afspraken te komen waardoor deze onzekerheid in het vervolg niet meer zal behoeven te ontstaan.

STICHTINGSRAAD

De stichtingsraad van het Wetenschappelijk Instituut stond in het verslagjaar onder voorzitterschap van prof. Franken.

De Stichtingsraad kwam twee maal bijeen. In de voorjaarsvergadering benoemde de Raad de nieuwe directeur en keurde de jaarrekening, het jaarverslag en het Onderzoeksplan 1990 e.v. jaren goed. Prof. dr. R. Jürjens leidde het thema "De Duitse hereniging" in. In de na-

jaarsvergadering keurde de Raad de begroting 1991 goed. Mw.mr. Y.E.M.A. Timmerman-Buck leidt het thema "Gen-technologie" in.

DIRECTIE

De waarnemend directeur, drs. C.J. Klop, had een groot aandeel in de inhoudelijke voorbereidingen en afronding van het internationaal symposium ter gelegenheid van het tien-jarig bestaan op 11, 12 en 13 oktober in Noordwijkerhout.

De heer Klop begeleidde de totstandkoming van het rapport "Publieke gerechtigheid", dat tot aan de zomer veel tijd en inspanning vergde en in november gepresenteerd werd... In februari en mei bezocht de staf van het instituut het Internationaal Instituut Jacques Maritain te Treviso (Italië) en het Centrum voor Politieke en Economische Studies te Brussel. Tijdens de besprekingen leidden medewerkers van de beide instituten thema's in die op het lopende onderzoeksprogramma staan en werden de mogelijkheden voor toekomstige samenwerking verkend. In datzelfde kader maakte de heer Klop samen met een Italiaanse delegatie, en dr. K.J. Hahn in het najaar een studiereis naar Hongarije, Tsjecho-Slowakije en Polen teneinde contacten te leggen met verwante wetenschapsbeoefenaars en de mogelijkheden van instuutsvorming in die landen te onderzoeken. Daarop aansluitend nam hij deel aan een conferentie over de ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa te Treviso waarop een plan wordt ontwikkeld voor een gezamenlijk te organiseren conferentie in 1991 te Boedapest over grondwetsherziening in Middeneuropese landen in verrijking met de constituties uit West-Europa. De heer Klop informeerde de vergadering van de werkgroep Doctrine van de EVP over de contacten tussen de instituten en nam actief deel aan de conferentie van deze werkgroep over de leer van de kerk en het Europa van de toekomst, te Parijs. Naast de uit de functie voortvloeiende adviserende lidmaatschappen van partijbestuursorganen was de heer Klop lid van de redactieraad van CD-Actueel, docent aan de kaderschool, lid van de pensioencommissie, lid van het Begeleidingscollege van het Sociaal en Cultureel Planbureau, lid van de werkgroep opiniepeilingen, adviserend lid van het bestuur van de Bestuurdersvereniging en trad hij toe tot de redactie van Christen-democratische Verkenningen.

Hij had voorts een flink aandeel in de conferentie die het Instituut samen met het Lindeboom-instituut en de wetenschappelijke bureaus van GPV, RPF en SGP in september organiseert over de ethische en financiële grenzen aan de zorg. Ook daarover zal in 1991 een publikatie verschijnen.

In het najaar werd het Instituut gevraagd op te treden als rapporteur voor de CDA-

werkgroep "individualisering en draagkracht", hetgeen tot aan het voorjaar van 1991 enige tijd in beslag zal nemen. De directie honoreerde dit verzoek waarmee de heer Klop zich zal belasten. De heer Klop hield verscheidene inleidingen over diverse onderwerpen.

De directeur, mr. J.J.A.M. van Gennip, debuteerde in zijn functie met een inleiding ter gelegenheid van de opening van de Kaderschoolleergang 1990-'91 over "Afscheid van de derde wereld?". Hij sprak tijdens het internationaal symposium te Noordwijkerhout over christen-democratie en cultuur. In met name een rede voor het Haagse CDA (november) en bij verschillende andere gelegenheden hield hij een pleidooi voor aangepaste hulpverlening aan de maatschappelijke opbouw en democratische verdieping in Midden-Europa en bepleitte hij de totstandkoming van een specifiek daarop gerichte medefinancieringsorganisatie.

Veel aandacht moest ook besteed worden aan de voorbereiding van het werkplan 1991 en de actualisering van het onderzoeks- en activiteitenplan. De begrenzing van de financiële (en dus personele) mogelijkheden, de uitvoering van de eigen kerntaken, het vergrote beroep vanuit de partij op het W.I. en het moeten reageren op de zich snel bewegende internationale uitdagingen (b.v. discussie rond toetreding van conservatieven tot EVP-fractie, beroep voor assistentie inzake democratische opbouw van Midden-Europa) moeten met elkaar in evenwicht worden gebracht. Vanwege het laatste aspect neemt de directeur aan diverse besprekingen in en rond EVP-verband deel en met buitenlandse zusterpartijen. Het bleek tevens gewenst om ook aan meerdere gelegingen binnen de partij de spanningen tussen deze opgaven te verduidelijken.

Hij is betrokken bij de organisatie van een symposium over politiek en levensbeschouwelijke identiteit in 1991, dat veel inzet vergt.

Datzelfde gold voor de besprekingen met de penningmeester van het CDA in het kader van de afronding van de begrotingsvoorbereiding 1991.

De heer Van Gennip is adviserend lid van het Dagelijks Bestuur en van het Partijbestuur van het CDA, lid van de commissie Buitenland, van de redactie van Christen-Democratische Verkenningen en docent aan de Kaderschool. Gedurende het verslagjaar was hij (nog) voorzitter van het Steenkampfonds, op persoonlijke titel.

In het kader van de politieke staf overlegden de directie en de stafmedewerkers Balkenende en Brinkel periodiek met de partijvoorzitter, de partijsecretaris en stafmedewerkers van het CDA over de voortgang van projecten aan Instuutsv- en partijzide.

SECTOR SOCIAAL-ECONOMISCH BELEID

Het sectoroverlegorgaan dat onder voorzitterschap staat van prof. drs. J. Weitenberg kwam in 1990 meerdere keren bijeen. In het voorjaar ging de aandacht vooral uit naar de opstelling van een beleidsadvies over het armoedevervaagstuk. In mei werd dit beleidsadvies "Armoede en participatie" gepubliceerd. Het bevat analytische beschouwingen, een christen-democratische benadering van de armoede-thematiek, een beschouwing over sociale vernieuwing en tal van beleidsaanbevelingen.

Het advies bepleitte een meerzijdige aanpak. De publikatie beoogde een bijdrage te leveren aan het armoede-debat. Het document speelde een rol bij de opstelling van de CDA-discussienota "Integratie en Participatie".

In de zomer en het najaar was het sectoroverlegorgaan betrokken bij de totstandkoming van het WI-beleidsadvies over beleid en bestuur in stedelijke gebieden. Dit beleidsadvies werd op verzoek van het CDA, de werkgroep grote steden en de CDA-Tweede Kamerfractie opgesteld. Auteurs zijn mr. drs. J.P. Balkenende en drs. A. Klink, ondersteund door een klankbordgroep. Het advies "Groot-stedelijk Besturen" werd, na positieve advisering door de sectoroverlegorganen Sociaal, Economisch en Financieel beleid en Binnenlandse Bestuur en Justitie, in november door het WI-bestuur goedgekeurd. Publikatie zal in januari 1991 plaatsvinden.

Voorts voerde het sectoroverlegorgaan eerste oriënterende besprekingen over het nieuwe studieproject "Economische orde en de rol van het maatschappelijk middenveld in de Europese Gemeenschap na 1992". In 1991 zal een studiecommissie van start gaan waarvan de heer Balkenende secretaris/rapporteur zal zijn. Naast de mede op verzoek van het CDA geschreven beleidsadviezen verzichtte de heer Balkenende meerdere activiteiten ten behoeve van de partij, liceerd. De internationale activiteiten speelden ook in deze sector een steeds grotere rol. In het verslagjaar verschenen de Engelse, Franse en Spaanse vertaling van het rapport "Wereldeconomie en ontwikkeling" van de Commissie-Mennes. Het rapport verscheen in een serie van de Europese Volkspartij.

De heer Balkenende was ook dit jaar redactiesecretaris van Bestuursforum, het maandblad voor christen-democratische gemeente- en provincialepolitiek, en schreef in dat kader diverse artikelen. Een artikelenserie is gewijd aan de taak en plaats van de provincie. Voorts was de heer Balkenende voorzitter van de redactie van Samsom's Handboek voor Gemeenteraadsleden.

De heer Balkenende hield dertien spreekbeurten binnen het CDA en daarbuiten.

SECTOR BUITENLAND

De werkzaamheden op het terrein van de buitenlandse politiek worden gevolgd door het Sectoroverlegorgaan Buitenlands Beleid dat onder voorzitterschap staat van prof. mr. P. J. Teunissen. Secretaris is drs. Th. B.F.M. Brinkel. Het Sectoroverlegorgaan ondergaat enige wijzigingen in het verslagjaar. Drs. W.K.N. Schmelzer en mr. C.A. Bos treden, vanwege het aflopen van hun statutaire termijnen, af als lid. Hun medewerking is door het Wetenschappelijk Instituut zeer op prijs gesteld. Voor hen in de plaats komen prof. dr. H.A.C.M. Notenboom, mr. F.O.J. Sickinge en dr. R.Th. Jurrjens.

De sector werd overrompeld door de snelle en vroege ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa. Aan het begin van het verslagjaar is de aandacht gericht op de start van een studie naar de gevolgen van de Duitse eenwording. Het Sectoroverlegorgaan leefde dan nog in de verwachting dat dit proces enige jaren in beslag zal nemen.

De eenwording kwam echter nog in 1990 tot stand. De uitslag van de verkiezingen in de voormalige DDR wees in die richting. Vanaf dat moment werd besloten het onderwerp voor een nieuwe studie in de sector Buitenland te verbreden naar het nationaliteitsvraagstuk in Europa. De secretaris maakte in het verslagjaar een startnotitie, op grond waarvan in 1991 een studiegroep aan het werk zal gaan.

De politieke veranderingen in Zuid Afrika bleven de aandacht vragen. De sectorsecretaris ontving in de loop van het jaar verschillende gasten uit dat land en voerde met hen besprekingen over de loop der gebeurtenissen. Hij schreef voor het Steenkampinstituut een praatstuk over Zuid Afrika. Van 27 juni tot 7 juli maakte hij deel uit van een delegatie die een bezoek brengt aan Zuid Afrika. De heer Brinkel leverde zijn aandeel in het samenstellen van het delegatieverslag.

In verband met de nagestreefde betere contacten met zusterinstellingen in de Europese christen-democratie legde de heer Brinkel voorbereidende bezoeken af aan het secretariaat van het Internationale Instituut Jacques Maritain in Rome, en naar het Centrum voor Economische, Politieke en Sociale Studies (CEPESS), het wetenschappelijke bureau van de Vlaamse CVP.

De heer Brinkel was secretaris van de redactie van Christen Democratische Verkenningen, medewerker van de redactie van CD/Actueel en adviserend lid van de werkgroepen Midden- en Oost-Europa en Vrede en Veiligheid van de Commissie Buitenland van het CDA. Hij nam deel aan verschillende conferenties.

SECTOR JUSTITIE EN BINNENLANDS BESTUUR

Reeds in het begin van dit verslagjaar vond het bestuur van het Instituut de heer Kortmann bereid om het voorzitterschap van het sectoroverlegorgaan over te nemen van de heer Hirsch Ballin die in november 1989 als minister van Justitie wordt benoemd. De heer De Haan verwisselde zijn lidmaatschap van het sectoroverlegorgaan Justitie en Binnenlands Bestuur voor het voorzitterschap van het sectoroverlegorgaan Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu. Omdat de statutaire zittingstermijnen van een aantal leden van het sectoroverlegorgaan hun einde naderen, werd aan de (komende) vakaturevervulling aandacht besteed. Deze zullen in het komende verslagjaar hun beslag krijgen. Mevrouw Timmerman-Buck is part-time (20 uur) aan het Instituut verbonden.

Veel zorg werd besteed aan een evenwichtige samenstelling van de commissie die tot taak krijgt het probleemveld van de humane gentechologie in kaart te brengen en daarbij tot christen-democratisch herkenbare beleidsaanbevelingen te komen. Het bestuur van het Instituut stelde in het najaar de commissie-gentechologie in, welke wordt voorgezet door prof. dr. E. Bleumink (chemicus, voorzitter van het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen).

De aandacht van mevrouw Timmerman-Buck werd vooral gevraagd voor een tweetal onderwerpen. In de eerste plaats de kunstmatige voortplantingstechnieken die vanuit het meest gevraagde onderwerp vormen van de spreekbeurten die gehouden zijn. In de tweede plaats vroegen de ontwikkelingen in de rechtspraak en daaropvolgend in de politiek ten aanzien van het zogenaamde "homo-huwelijk" de aandacht.

Veel vragen van gemeentelijke CDA-fracties over deze "huwelijksluiting" werden beantwoord. In totaal hield mevrouw Timmerman dit verslagjaar 17 spreekbeurten.

Ook dit jaar trad mevrouw Timmerman-Buck weer als docent op aan de Kaderschool. Onderwerp: medische macht en ethiek. Zij vertegenwoordigde het Instituut tevens in de CDA-werkgroep homofilie en in de commissie werkgroepenwerk van het Steenkampinstituut dat zorgdraagt voor de verschijning van "Het praatstuk van de maand". Mevrouw Timmerman-Buck was tevens als adviseur betrokken bij het ontwerpen van de resolutie van de EVP-vrouwen over kunstmatige voortplanting en gentechologie. Daarnaast werd de coördinatie van de vier fractiebegeleidingscommissies door haar behartigd.

SECTOR ONDERWIJS

Het zwaartepunt van de activiteiten van de heer Klink, secretaris van het sectoroverlegorgaan Onderwijs, lag dit jaar op het schrijven en publiceren van het rapport "Publieke gerechtigheid, een christen-democratische visie op de rol van de overheid". Aan het 350 pagina's tellende rapport is gewerkt door een commissie bestaande uit:

prof. mr. H. Franken, prof. mr. P. de Haan, mr. E.M.H. Hirsch Ballin (adviserend lid), drs. A. Klink, drs. C.J. J.M. drs. A.M. Oostlander en prof. dr. Klopp, de Valk. De presentatie van het rapport vond plaats tijdens een mini-symposium, waarin prof. mr. H. Franken, voorzitter van het W.I., de studie toelichtte en het eerste exemplaar aanbod aan mr. drs. L.C. Brinkman, voorzitter van de CDA-Tweede Kamerfractie. Na een beschouwing van de heer Brinkman volgden referaten van prof. mr. H.J. de Ru, hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en dr. P. A. van Gennip, secretaris van de Katholieke Raad voor Kerk en Samenleving. Vervolgens vond een forumdiscussie plaats waaraan naast de inleiders ook prof. dr. P. de Haan en drs. A. Klink deelnamen. Het rapport mocht en mag zich in een brede belangstelling verheugen.

Daarnaast fungeerde de heer Klink als secretaris/rapporteur van de Commissie Handreiking Provincieprogramma '91-'95. Het modelprogramma werd in januari '91 aan het partijbestuur aangeboden. In het verleden van deze activiteiten stelde de heer Klink de Spreekschetsenbundel Nieuwe Stijl voor de Provinciale Staten-campagne 1991 samen. Deze bundel werd door hem toegelicht tijdens de CDA-partijraad te Bussum in december 1990. Daarnaast maakte de heer Klink deel uit van het landelijk campagne team, dat in het kader van de provinciale verkiezingen wordt samengesteld.

Voorts schreef de heer Klink tezamen met mr. drs. J.P. Balkenende een beleidsadvies "Groot-stedelijk besturen", dat begin 1991 zal worden gepubliceerd. Onder andere over dit thema hield hij ten behoeve van de serie over de provincies in Bestuursforum een interview met de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken mevrouw D.Y.W. de Graaff-Nauta.

In juli hield de heer Klink tijdens een drie-daags congres van de Werkgroep Doctrines van de EVP in Madrid een referaat over het christelijk mensbeeld en zijn politiek-sociale implicaties. Het referaat zal worden opgenomen in een EVP-publikatie-serie.

Samen met de partij en de CDA-Tweede Kamerfractie organiseerde de heer Klink twee onderwijsconferenties. Op 3 oktober stond in Veendaal de basisvorming centraal, terwijl op 21 november in

Utrecht de volwasseneneducatie en beroepsopleiding in de schijnwerpers stonden. Voor beide conferenties schreef de heer Klink gezamenlijk met de beleidsmedewerkers van de CDA-fractie - drs. W.M. v.d. Poel en drs. G. v.d. Ham - de discussie-papieren.

De onderwijspolitiek stond ook centraal in de colleges die de heer Klink verzorgde voor de kaderschool. Daarnaast assisteerde de heer Klink bij de beoordeling van de scripties die Kaderschoolcursisten maken.

Ten behoeve van het Steenkampinstituut schreef hij een praatstuk over onderwijs. De heer Klink verzorgde negentien spreektbeurten voor uiteenlopende gezelschappen en levert een bijdrage aan verschillende discussiefora.

Voorts schreef hij diverse artikelen of assisteerde hij anderen bij het leveren van bijdragen.

SECTOR VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEU

Gedurende de periode dat de medewerker, de heer Klop, die verantwoordelijk is voor deze sector in het verslagjaar optreedt als waarnemend directeur van het Instituut, werden voornamelijk lopende werkzaamheden verricht, relevante congressen bezocht en literatuur bijgehouden. Het milieubeleid is één van de hoofdthema's op het wetenschappelijk symposium dat het Instituut ter gelegenheid van het tien-jarig bestaan samen met het CDA in Noordwijkerhout belegde. Met name de Twentse hoogleraar Bressers en de Duitse minister Tpfert wijden aan dit thema belangrijke inleidingen, die in de conferentiebundel zullen worden opgenomen.

In het najaar kreeg de in 1989 reeds voorgenomen studie inzake het milieubeleid een nieuwe start. Omdat inmiddels het Nationaal Milieubeleidsplan-Plus is verschenen, dat een verscherpte benaming op de keuze van de bestuursinstrumenten met zich meebrengt, en ook de uitspraken van de kerken in het kader van het Conciliair Proces zich verder ontwikkelen, was een bijstelling van de probleemstelling noodzakelijk. Een studiecmissie zal in het voorjaar van 1991 van start gaan.

SECTOR WELZIJN (CULTUUR)

De heer Wielermaker, secretaris van het sectoroverlegorgaan Welzijn (Cultuur) werkte 20 uur per week voor het Wetenschappelijk Instituut, de overige 20 uur voerde hij het beleidssecretariaat voor de heer drs. A.M. Oostlander, Europarlementair te Brussel en Straatsburg.

Het sectoroverlegorgaan dat onder voorzitterschap staat van dr. E. Schroten kwam in 1990 twee keer bijeen. Het be-

sprak de startnotitie van de heer Wielermaker over Europees cultuurbeleid. De startnotitie o.a. verder bijdragen aan het formuleren van een christen-democratisch cultuurconcept. Georiënteerd op de christelijke mens- en maatschappijvisie moeten antwoorden gevonden worden op de culturele problemen van deze tijd. Het bestuur stelde in april 1990 de startnotitie vast.

Ten behoeve van de studie over Europees cultuurbeleid nam de heer Wielermaker deel aan diverse symposia. De heer Wielermaker voert t.b.v.v. de samenstelling van de studiecmissie naar Europees Cultuurbeleid diverse gesprekken met culturele experts. De commissie komt onder voorzitterschap te staan van prof.dr. A.G. Weiler (vz).

Op 3 en 4 mei nam de heer Wielermaker deel aan het bezoek aan het Instituut Jacques Maritain, te Treviso (Italië) en hield hij een inleiding over Europees Cultuurbeleid.

In november 1990 schreef de heer Wielermaker een paper t.b.v. de de cultuurcommissie in het Europees Parlement en werkte hij mee aan de amendering van het derde interim-verslag van D. Martin met betrekking tot de Intergouvernementale Conferenties in het kader van de strategie van het Europees Parlement voor de Europese Unie.

De heer Wielermaker hield een lezing en concipieerde enkele hoofdstukken over lokale cultuur- en welzijnsbeleid voor het Handboek Christen-Democratische Gemeentepolitiek.

CHRISTEN-DEMOCRATISCHE VERKENNINGEN

De redactie van Christen Democratische Verkenningen onderging in het verslagjaar een forse adering, als de heren mr. L.B.M. Wüst en dr. H. van Ruller vertrokken. De redactie streefde in toenemende mate naar goede toegankelijkheid van de bijdragen in het maandblad voor een brede kring van genteresseerden: De schrijvers werd verzocht ervoor te zorgen dat hun artikelen vooral prikkelend zijn en de discussie in het CDA stimuleren.

In het Zomernummer van dit jaar is deze opzet uitgewerkt. Er werden twee groepsgesprekken gehouden over het profiel van de christen-democratie. De bijdragen van de verschillende deelnemers hebben de nodige aandacht gekregen. Ook de serie artikelen over de Europese Volkspartij gaven aanleiding tot debat. Het blad voorzigt in een duidelijke behoefte in en rond het CDA. De uitgever hield een enquête onder de lezers van Christen Democratische Verkenningen. De uitslag van dit onderzoek werd in 1991 behandeld. De redactie zal dan vorm en inhoud van het blad kritisch onder de loupe nemen.

HISTORISCH COMITE CHRISTEN-DEMOCRATIE

De heer Brinkel fungeerde als secretaris van het Historisch Comit Christen-Democratie. Dit Comit besteedde in het verslagjaar aandacht aan het kabinet-Mackay, dat honderd jaar geleden regeerde. De herdenking werd voorbereid door prof. mr. dr. A. Postma, vice-voorzitter van het Historisch Comit, dr. J. de Bruijn, directeur van het Historisch Documentatie Centrum voor het Nederlands Protestantisme en door de heer Brinkel. Zij voerden de redactie van een bundel getiteld "Het kabinet-Mackay; opstellen over de eerste christelijke coalitie", waarin negen auteurs de lotgevallen van het kabinet beschrijven vanuit verschillende invalshoeken. Op 29 november vond de presentatie van de bundel plaats in de Gotische Zaal van de Raad van State. Meer dan tweehonderd belangstellenden waren aanwezig om de rede van mr. W.F. de Gaay Fortman, dr. J. de Bruijn en drs. R.F.M. Lubbers aan te horen.

PLATFORM JONGE CHRISTEN-DEMOCRATISCHE ACADEMICI

Het Platform is zes jaar geleden opgezet vanuit het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA en organiseert tweemaal per jaar een studie-conferentie over een actueel onderwerp.

"Het Platform wil jonge academici de gelegenheid bieden om de relatie tussen hun studie of werkterrein en het christen-democratisch denken in een kring van gelijkgezinden op wetenschappelijke wijze te bespreken, teneinde zowel het werk van de deelnemers als het christen-democratisch denken verder te ontwikkelen".

De activiteitencommissie van het Platform, welke verantwoordelijk is voor de organisatie van de studie-conferenties, bestond in 1990 uit mw. drs. H. van der Streek (tot augustus 1990), drs. J. Grin (tot augustus 1990), H. van Waveren en mr. H.J.T. Vos. De voorjaarsconferentie op 4 en 5 mei 1990 had als thema: "Oost-Europa: Van bedreiging tot uitdaging". Ingegaan werd op de politieke en economische structuur van het nieuwe, ongedeelde Europa. Sprekers waren prof. dr. O. Kuschpeta, drs. A.M. Oostlander, mr. J. de Hoop Scheffer, drs. J. ter Laak, secretaris van de Pax Christi Beweging en drs. J.D. Gabor. De forumdiscussie werd geleid door dr. A.P. van Goudoever, Oost-Europadeskundige verbonden aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Het aantal deelnemers aan deze conferentie was 25.

Tijdens de najaarsconferentie op 9 en 10 november 1990, die door 18 mensen werd bezocht, werd gesproken over: "Normen, cultuur en christen-democratie; Wat is de rol van overheid, burgers en

maatschappelijke verbanden in onze samenleving?" Aan de orde kwamen de verschillende benaderingen van het normbegrip en de (on)mogelijkheden voor de politiek om invloed uit te oefenen op de ontwikkelingen van normen en waarden, de visie van de christen-democratie op normering, handhaving van normen en de ontwikkeling hierin, de overheid en het strafrecht en zelfregulering: mogelijkheden en verantwoordelijkheden voor het maatschappelijk middenveld voor normering en normhandhaving. Paperschrijvers waren drs. A. van Bochove, CDA-wethouder te Leiden, H. van Waveren, vice-voorzitter van het CDJA, mr.

P.H.S. van Rest, universitair docent strafrecht aan de Rijksuniversiteit te Groningen en J. Lanikhaar, onderwijzer en oud-cursist van de CDA-Kaderschool. De conferentie werd ingeleid door oud-minister van Justitie, mr. J. de Ruiter. Deelnemers aan de forumdiscussie zijn dr. G.J. Fleers, mr. R.J.C. Wessels, vice-president van de Arrondissementsrechtbank te Groningen en drs. C.J. Klop.

SECRETARIAAT

In de loop van het jaar kreeg de automatisering van de tekstverwerking haar beslag. De productie nam daardoor duidelijk

toe, maar in de werklast trad nauwelijks verlichting op. Op het secretariaat van het instituut waren werkzaam: mw. B.M.C. Klop-Ivens (5/10, chef de bureau), mw. J. Hageman, mw. K. Ranti en mw. H. Veringa-Loomans (8/10, redactiesecretariaat CD-Verkenningen).

In de vacature directie-secretaresse werd per 1 augustus benoemd mw. W. Bakker. Aan het eind van het jaar nam mevrouw Klop-Ivens ontslag. Zij zal in 1991 als organisatorisch medewerkster worden opgevolgd door mevrouw V. van Kooten.

14. BESTUURDERSVERENIGING

Ledenstijging dankzij raadsverkiezingen

In het verslagjaar 1990 stonden de gemeenteraadsverkiezingen centraal. Deze verliepen voor het CDA over het algemeen succesvol en leidden tot belangrijke mutaties in het ledenbestand.

Trefwoorden voor de bijzondere activiteiten van de vereniging in 1990 waren: sociale vernieuwing (onderwerp van de jaarlijkse conferentie), bestuur in grootstedelijke gebieden (onderwerp van een ledenraadsvergadering), reorganisatie van de politiek (onderwerp van een studiedag), de plaats van de provincie (thema van een studiedag en onderwerp van een serie in Bestuursforum). Daarnaast vroegen weer tal van andere onderwerpen de aandacht.

CONFERENTIES

De jaarlijkse conferentie, op 12 mei, had ditmaal als thema: "Sociale vernieuwing vanuit CDA-optiek". De belangstelling hiervoor was groot: ongeveer 150 personen waren aanwezig in "de Eenhoorn" te Amersfoort. Het programma omvatte drie inleidingen. Van Drs. E. Heerma, staatssecretaris van VROM Dr. G.J. Fleers, directeur van de VNG en lid van de Eerste Kamer, en drs. R.M. Smit, wethouder te Rotterdam. 's Middags was er een forumdiscussie onder leiding van de voorzitter, jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland. Het forum bestond uit: drs. J.J.T. Ornta, raadslid in Den Haag en secretaris van het Interprovinciaal overleg welzijn, dr. G.J. Fleers en drs. R.M. Smit. De slottoespraak werd gehouden door prof. dr. A.C. Zijderfeld, hoogleraar sociologie aan de Erasmus-universiteit Rotterdam. Mevrouw C.E. van der Plas-Fitzpatrick, wethouder in Deventer, formuleerde de slotconclusies van de conferentie. (Een verslag van de conferentie is opgenomen in het juni/julinummer van Bestuursforum).

Veel belangstelling was er ook voor de studiedag over de reorganisatie van de

politie, die in samenwerking met de Politiecommissie uit de CDA-Tweede-Kamerfractie op 10 maart in Utrecht gehouden werd.

Inleidingen werden gehouden door: mr. E.M.H. Hirsch Ballin, minister van Justitie, mr. J.A.M. Hendriks, commissaris van de koning in Overijssel, mevrouw J.G. Kraaijeveld-Wouters, burgemeester van Hilversum, en kolonel B. Schmidt, commandant van de rijkspolitie in het district Leeuwarden, 's Middags was er een forum onder leiding van de voorzitter, jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland, met medewerking van de inleiders. (Een verslag van de studiedag is opgenomen in het aprilnummer van Bestuursforum.)

Ook de studiedag over "Het profiel van de provincie", die op 17 november in Ede werd gehouden, werd goed bezocht. Inleidingen werden gehouden door ir. P.A.M. Cornelissen, lid van het Europees Parlement, en mevrouw D.Y.W. de Graaff-Nauta, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, opzichte van de grote steden".

Drs. G.J. Hazenkamp, voorzitter van de CDA-fractie in de staten van Utrecht. Vervolgens werd in drie gespreksgroepen van gedachten gewisseld over het provinciaal milieubeleid. 's Middags namen plaats in een forum: de heren J. van Dijk, gedeputeerde in Groningen, A.H. Esselink, lid van de Tweede Kamer, A.J. Kaland, voorzitter van de CDA-fractie in de Eerste Kamer, en ir. C.P. van Rossum, gedeputeerde in Overijssel, onder leiding van voorzitter jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland.

De minister van verkeer en waterstaat, mevrouw J.R.H. Maj-Weggen, hield de slottoespraak. (Een verslag van de studiedag is opgenomen in het decembernummer van Bestuursforum.)

STATENDAG

Dit jaar werd de CDA-statendag georganiseerd door de statenfractie in Noord-Hol-

land, en wel op 29 september. Zoals gebruikelijk gaf de vereniging financiële en organisatorische steun aan deze bijeenkomst van provinciebestuurders en Eerste-Kamerleden. Zo'n 150 belangstellenden namen deel aan de Statendag.

De bijeenkomst werd geopend met een welkomstwoord van de heer J.P.J. Lagrand, voorzitter van de CDA-fractie in de staten van Noord-Holland, en toespraken van drs. W.T. van Gelder, gedeputeerde in Noord-Holland en jhr. drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland 's Middags werd het gezelschap in drie groepen gesplitst, met elk een ander excursiedoel.

BESTUURSFORUM

In de jaargang 1990 van Bestuursforum is onder meer een serie artikelen gepubliceerd - onder de titel "Provincies op weg naar 2000" - over de plaats, taak en perspectieven van de provincies, mede in het licht van de statenverkiezingen.

Ook werd uitgebreid aan de actuele politieke thema's bestuurlijke vernieuwing en sociale vernieuwing aandacht besteed. Daarnaast werd het thema bestuur in grootstedelijke gebieden belicht. De voorzitter van de redactie drs. J.D. Gabor trad in oktober af wegens zijn benoeming tot staatssecretaris van landbouw, natuurbeheer en visserij.

Mevrouw M.E.Ch.E. Nagel trad daarna op als waarnemend voorzitter. Mevrouw drs. A.H.W. Hazenkamp bedankte in het najaar als redactielid.

Het aantal redactionele pagina's bedroeg 340, vijf minder dan in 1989.

De oplage was 6300 (in 1989 gemiddeld 6350). De advertentiebezetting was dit jaar uitzonderlijk goed.

PUBLIKATIES

In mei verscheen het Model-fractiereglement. Dit reglement, een gemeenschap-

pelijk produkt van het Steenkampinstituut en de vereniging biedt een model voor de manier waarop het werken in een CDA-fractie georganiseerd kan worden. Het reglement is door zijn opzet geschikt voor (deel)raadsfracties en statenfracties.

AFDELINGEN EN AANTALLEN LEDEN

In de provincies zijn weer vele activiteiten ten behoeve van de leden ontwikkeld. Voor een verslag van deze activiteiten - moet korthedshalve verwezen worden naar de rubriek Verenigingsnieuws in Bestuursforum. In de meeste afdelingen trad in 1990 een nieuw bestuur aan. De gemeenteraadsverkiezingen op 21 maart 1990 leidden tot een stijging in zetels voor het CDA van 75 zetels, waarbij met name in de provincies Gelderland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg winst geboekt werd, terwijl in de overige provincies licht verlies geleden werd. In het aprilnummer van Bestuursforum werd een analyse van de verkiezingsuitslag gegeven. In delen van Zuid-Holland, Noord-Holland en in Midden-Limburg werden eind 1990 verkiezingen gehouden wegens gemeentelijke herindeling. Deze leidden in het algemeen voor het CDA tot een bevredigend resultaat.

Het aantal verenigingsleden steeg als gevolg van de verkiezingen en bedroeg ultimo 1990 4704 leden, een stijging ten opzichte van 1989 met 274. Hierbij moet opgemerkt worden dat een aantal leden die bij de installatie van de nieuwe gemeenteraden op 1 mei niet meer terugkeerd zijn, nog wel het hele jaar lid zijn gebleven.

De aantallen leden per provincies en de resultaten van de raadsverkiezingen (in zetelwinst/verlies voor het CDA) zijn verwerkt in onderstaande tabel.

	Aantal leden		Winst en verlies in raadszetels per provincie
	november	december	
1989 1990			
Groningen	191	145	- 1
Friesland	233	237	- 1
Drenthe	148	159	- 1
Overijssel	398	413	- 5
Flevoland	57	60	- 1
Gelderland	578	629	+ 15
Utrecht	301	317	- 5
Noord-Holland	480	517	- 5
Zuid-Holland	737	806	+ 28
Zeeland	162	172	- 3
Noord-Brabant	760	829	+ 41
Limburg	385	420	+ 13
	---	---	----
	4430	4704	+ 75

LEDENRAAD EN BESTUUR

De ledenraad, bestaande uit afgevaardigden van de afdelingen en de leden van het verenigingsbestuur, vergaderde tweemaal. In de vergadering van 16 juni werd het voor en tegen van de gekozen burgemeester en het referendum besproken. Mr. drs. A.H.M. Dolle, wetenschappelijk medewerker staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen en voorzitter van de CDA-fractie in de gemeenteraad aldaar, hield een inleiding.

Op de ledenraadsvergadering van 10 november werden inleidingen gehouden door F.J. van der Heijden, lid van de Tweede Kamer, en dr. H. van Ruller, universitair docent bedrijfskunde aan de Erasmus-universiteit te Rotterdam, over het bestuur in grootstedelijke gebieden, naar aanleiding van het verschijnen van de kabinetsnota "Bestuur op niveau". Ook vond tijdens deze vergadering de herbenoeming van een aantal zittende en de benoeming van nieuwe bestuursleden plaats. Afscheid werd genomen van de vertrekkende bestuursleden: secretaris H. Folkeringa, penningmeester M. Dekker, en de bestuursleden A.P.R. de Gaus-Pieterse, mevrouw J.C. Ubaghs-Huisman, mr. H.J.E. Bruins Slot, mr. A.M.G. Gresel, J. Koops, A.A. de Leeuw en B. Michels.

Het bestuur vergaderde driemaal, daarnaast kwam het dagelijks bestuur regelmatig bijeen.

Op 10 november vond de verkiezing en benoeming van een nieuw bestuur, zoals gemeld, plaats in de ledenraadsvergadering. De nieuw gekozen leden waren: Mr. W.J. Hoobroeckx, burgemeester van Heemskerk (secretaris), A.G.J. van der Haar, secretaris van de gemeente Maarsse (penningmeester), Mr. C.J.M. Aarts-Engbers, raadslid in Tilburg; A. Bergshoeff, burgemeester van Nieuwerk-

erk; Dr. H. Bleker, lid van provinciale staten van Groningen; J. M. van Bijsterveldt-Vliegenthart, wethouder in Almere; H. Cazemier, raadslid in Zwolle; Ph. H. Vonk, secretaris van de gemeente Ter Aar; en L.M. Wapenaar-Zuur, wethouder in Tiel.

OVERLEG MET TWEEDE KAMERFRACIE EN BEWINDSLIEDEN

Op 26 juni voerde een delegatie uit het bestuur van de vereniging overleg met de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, mevrouw D.Y.W. de Graaff-Nauta. In het bijzonder werd gesproken over de Nota naar aanleiding van het eindverslag inzake de nieuwe Gemeentewet, de bestuurlijke organisatie in grootstedelijke gebieden, het bestuursakkoord, gemeentelijke herindeling en sociale vernieuwing.

Op 3 september voerde een delegatie van het bestuur, samen met vertegenwoordigers van de bestuurdersorganisaties van PvdA, VVD en D66, overleg met de minister en staatssecretaris van Binnenlandse Zaken over de rechtspositie van gekozen bestuurders. Dit gebeurde naar aanleiding van de verschijning van de aanvullende notitie over de materiële rechtspositie van raads- en statenleden, respectievelijk wethouders en gedeputeerden. In een gemeenschappelijke brief van de vier bestuurdersorganisaties van 20 maart aan de minister van binnenlandse zaken is aandacht gevraagd voor de knelpunten in de rechtspositie van gekozen bestuurders.

In beide gevallen stond de delegatie onder leiding van vice-voorzitter G.J.M. Woertman.

Op 31 mei werd door een bestuursdelegatie gesproken met de Commissie binnenlandse zaken van de CDA-Tweede Kamerfractie. Ook hier werd van gedachten gewisseld over de nieuwe Gemeentewet en de rechtspositie van gekozen bestuurders. Delegatieleider was G.J.M. Woertman.

Op 25 oktober werd overleg gevoerd met de Commissie volkshuisvesting van de CDA-Tweede Kamerfractie door een werkgroep uit de vereniging, waarbij in het bijzonder gesproken werd over de begroting. Delegatieleider was drs. G.A. de Boer.

SECRETARIAAT

Een van de taken van het secretariaat is het verstrekken van advies, informatie en documentatie op verzoek van leden en derden. Vooral in verband met de gemeenteraadsverkiezingen werd het secretariaat veelvuldig aangesproken als vraagbaak. Daarnaast wordt regelmatig informatie verstrekt over rechtspositionele vragen.

Op 10 mei werd een receptie gehouden ter gelegenheid van het vijftienvigtiigjarig jubileum (op 1 mei) van de ambtelijk secretaris H.G. Cloudt.

Op 1 maart trad mr. drs. A.M. van der

Veen in dienst als beleidsmedewerker. Per 31 december bestond het personeel uit: H.G. Cloudt (ambtelijk secretaris, tevens eindredacteur van Bestuursforum), mr. drs. A.M. van der Veen, beleidsmede-

werker, mevrouw J.M. Manrho (medewerkster) en mevrouw N.M.A. Munsterman (administratief medewerkster).

15. WERKGROEP HOMOFILIE

Jaar in teken van vernieuwing

Het jaar 1990 stond voor de werkgroep Homofilie in het teken van vernieuwing. Vernieuwing zowel betreffende de samenstelling van de werkgroep zelf als betreffende de taken die de werkgroep in concreto heeft.

De werkgroep is begin 1981 ingesteld door het partijbestuur. Zij kreeg bij haar start de volgende taken mee:

- bevorderen van informatie-uitwisseling, meningsvorming en standpuntbepaling ten aanzien van homofilie;
- het adviseren van het CDA teneinde te komen tot een beter en rechtvaardiger beleid in kwesties betreffende homofilie en homosexualiteit."

De evaluatie van de werkgroep aan de vooravond van haar tienjarig bestaan leidde tot de volgende conclusies:

- 1) Het CDA beschikt met de artikelen 14 en 15 van het Program van Uitgangspunten, de homofilieresolutie van 1984 en het W.I.-rapport "1+1=samen" en de in het kader van de voorbereiding daarvan gereedgeerde nota's en beschouwingen, over voldoende helderheid op het punt van principiële uitgangspunten en een model voor beleid op basis daarvan.

- 2) Over het draagvlak van deze zienswijzen in de partij en over de doorwerking ervan in de politieke bedrijvigheid van partijleden is de werkgroep aarzelender. Enerzijds moet geconstateerd worden dat het klimaat rond en de praktijk met betrekking tot homofilie, veel aan rechtvaardigheid en openheid hebben gewonnen. Anderzijds blijven er symptomen waar te nemen van moeizame verwerking van ontwikkelingen.

- 3) Minder aarzelend is de werkgroep over het imago van de partij bij de buitenwacht: dat is beslist homo-onvriendelijk, c.q. in de buitenwacht vindt men telkens weer, gemakkelijk of met iets meer moeite, aanleidingen om het CDA terzake af te schilderen als een reactionaire, soms zelfs discriminatoire club.

NIEUWE TAKEN

Vanuit deze conclusies ziet de werkgroep een aantal taken voor zich, die zowel betrekking hebben op de uitwerking van onze principes in beleidslijnen, als op de aanvaarding en doorwerking van de partijresolutie van 1984 in alle geleidingen van de partij en imagoverbetering naar buiten toe. De concretisering van die vernieuw-

de taken zal met de start van 1991 de centrale aandacht van de werkgroep krijgen.

Naast de bovenaangegeven evaluatie en nieuwe taakinvoering heeft de werkgroep ook dit verslagjaar haar klankbordfunctie richting Tweede Kamerfractie vervuld. Tevens is vanuit de werkgroep meegewerkt aan de themadag van het CDJA in Arnhem over homosexualiteit. Deze themadag resulteerde onder andere in een CDJA werkgroep Homosexualiteit.

Onder grote dankzegging heeft de werkgroep afscheid genomen van vice voorzitter Hanske Evenhuis-van Essen en de leden Jan Willem de Savornin Lohman en Aad Westhoff-Hubee. Margot Overmars-Spelbrink heeft haar functie als secretaris verwisseld voor die van lid van de werkgroep.

Job de Ruiter is bereid gevonden de werkgroep voor te zitten. Hij volgde Jan Krajenbrink als voorzitter op. Als nieuw lid heeft de werkgroep Peter Jasperse vanuit het CDJA in haar midden mogen verwelkomen.

16. CDJA

Een bruisend en actief jaar

1990 is voor het CDJA een jaar van een groeiend aantal leden en een nog steeds groeiend aantal activiteiten. Dit naast grote wijzigingen op het secretariaat, maakten 1990 tot een bruisend en vernieuwend jaar. Het jaarthema: 'Lokaal centraal, Politiek op de hoek' zorgt voor vele plaatselijke, provinciale en landelijke activiteiten. Er wordt veel aandacht besteed aan de actualisering van het grondslagrapport en de voorbereidingen voor het tweede lustrium in januari 1991.

Het CDJA stelt zich ten doel door voorlichting en vorming jongeren te betrekken bij de christen-democratie.

Tweede doelstelling is het meedenken met en kritisch volgen van de christen-democratie. Deze doelstellingen worden in concrete activiteiten vertaald.

LEDEN

Het geregistreerde ledenaantal (inclusief steunleden) nam in 1990 toe van ruim 2500 naar ruim 3000 in januari 1991.

ALGEMENE LEDENVERGADERING (ALV)

De ALV kwam zaterdag 12 mei in de Klei-

ne Komedie te Amsterdam bijeen en besprak o.a. reglementswijzigingen. Daarnaast wordt Ad Koppejan als voorzitter herkozen.

De ALV nam resoluties aan over: de inzet van kernenergie, maatschappelijke dienstverlening, Christen-Democratie en conservatisme en over het Schengenakkoord. Het middagdebatte bestond uit een forumdiscussie over de problematiek van etnische minderheden. Na het uitreiken van de Zilveren Horzel aan Hanja May-Weggen besteedde Ruud Lubbers in zijn rede

uitgebreid aandacht aan maatschappelijke dienstverlening en werd de ALV besloten door het strijdliederenkoor.

CDJA-RAAD

De CDJA-Raad, bestaande uit de leden van het Algemeen Bestuur en vertegenwoordigers van Provinciale afdelingen en grote kernen, vergaderde in 1990 twee maal.

Op zaterdag 7 april vergaderde de Raad over het raadsstuk "Lokale Politiek". In de najaarsraad op 24 november werd het raadsstuk Allochtonenbeleid vastgesteld. De raadsdiscussies werden begeleid door een groot aantal spreekbeurten van schrijvers en bestuursleden in het land, alsmede twee studieconferenties. Ook in 1990 was voorzitter van de CDJA-Raad Paul van den Biggelaar. Tijdens de Najaarsraad droeg hij de voorzittershamer over aan Pieter Postma.

ALGEMEEN BESTUUR (AB)

Het AB is belast met de algemene politieke en organisatorische leiding van het CDJA.

In 1990 vergaderde het AB zes maal. Naast vele politieke zaken, waarover elders meer, vergaderde het bestuur over zaken als financiën en de resultaten van de Grondslagcommissie. De laatstgenoemde commissie werd ingesteld om na 10 jaar het grondslagrapport tegen het licht te houden en qua taalgebruik en voorbeelden aan deze tijd aan te passen om zo een nieuwe generatie jongeren ermee te kunnen aanspreken en de grondslagen in de praktijk beter te laten functioneren bij politieke stellingname van CDJA'ers. In 1990 werd er een verkiezingscampagne gehouden, t.b.v. de gemeenteraadsverkiezingen. Daarbij stonden op de diverse lijsten verschillende jongeren kandidaat voor een plaats in de gemeenteraad en werden velen ook daadwerkelijk verkozen.

DAGELIJKS BESTUUR

Het uit zeven leden en twee adviseurs bestaande Dagelijks Bestuur vergaderde in 1990 vijftien maal.

Daarnaast werd regelmatig in kleiner verband vergaderd of namens het DB overlegd met provinciale besturen en diverse organisaties. In de reguliere DB-vergaderingen worden de AB-vergaderingen voorbereid en de besluiten daarvan uitgevoerd. Tevens vindt terugkoppeling plaats door verschillende vertegenwoordigers in diverse organisaties en organen binnen CDJA/CDA en daarbuiten.

Bij de DB-verkiezingen van juni traden Karin van Nieuwenhuijzen en Wimjan Bos af na een indrukwekkende staat van dienst. Op hun plaats werden Petra van der Kwast en Richard van Zwol benoemd. De voorzitter Ad Koppejan was wegens het vervullen van zijn militaire dienstplicht in september en oktober beperkt inzetbaar, hetgeen door de beide vice-voorzitters Harry van Waveren en Hans Horlings werd opgevangen. Daarna was hij voor het CDJA weer volledig beschikbaar.

ORGANISATIECOMMISSIE(OC)

De OC houdt zich voornamelijk bezig met niet-politiek inhoudelijke zaken: advisering over organisatorische en financiële aangelegenheden, kernnetwerk, publiciteit en ledenwerving. Daarnaast ondersteunt de OC de organisatie van landelijke activiteiten zoals de ALV en de kernendag. In 1990 besteedde de OC veel tijd aan het 'Witte Vlekkenplan', wat er op gericht is om in gebieden waar het CDJA nog nauwelijks vertegenwoordigd is activiteiten te ontplooiën. Dit resulteerde in veel gevallen in de oprichting van nieuwe CDJA-kernen. Daarnaast coördineerde de OC in 1990 de campagne rond de ge-

meenteraadsverkiezingen.

In het kernnetwerk lag het accent op de Ledenwerfactie 1991 en het begeleiden van Kernen Contact Personen. Voorzitter van de OC was tot november 1990 Corine Vreugdenhil. Marcel Dekker fungeerde als vice-voorzitter en vertegenwoordigde tevens de OC in de Vormingscommissie. Hij nam ook na het vertrek van de voorzitter het voorzitterschap waar.

BINNENLANDCOMMISSIE

De Bico is belast met het bevorderen van meningsvorming en uiting over binnenlandse politieke vraagstukken.

De Bico vergaderde in 1990 zes maal. De Bico bracht in de loop van 1990 de P.zk. Bico-Bundel uit over het jaarthema Politiek Lokaal.

Voorzitter van de Bico is Pieter Postma.

BUITENLANDCOMMISSIE (BUCO)

De BUCO is met name belast met het bevorderen van meningsvorming en -uiting over buitenlandse politieke onderwerpen. Daarnaast onderhoudt de commissie de reguliere contacten met het buitenland. Met name met onze Europese organisatie, de EUCD, is veelvuldig overleg en contact. CDJA-ers namen deel aan vrijwel alle door de EUCD georganiseerde seminars, studieweken, alsmede aan de diverse vergaderingen van het EUCD-bestuur (politiek bureau). De ontwikkelingen in het Oostblok vergden veel aandacht van de BUCO. Voorzitter van de BUCO was Harro Hoogerwulf. Hij werd opgevolgd door Juliette Bouw.

REDACTIECOMMISSIE (REDCIE)

De RedCie is belast met het samenstellen van het ledencontactorgaan van het CDJA, Interruptie, alsmede de CDJA-ruimte in CD/Actueel en de CDA-Krant. In 1990 groeide Interruptie, door veel inspanning van de redactiecommissie, uit tot een volwaardig ledenblad, waaruit regelmatig door de pers geciteerd wordt. Voorzitter van de redactie was Wilfred Scholten; hij werd opgevolgd door Arjen Jongma.

VORMINGSCOMMISSIE(VOCIE)

De VoCie was in 1990 actief op het terrein van het kader- en vormings-werk. In vrijwel alle provincies werden kennismakingsdagen georganiseerd. Met de partij, met name het Steenkampinstuut werd overlegd en samengewerkt. De VoCie adviseert het CDJA bij de inrichting van studiedagen en KCP-trainingen. Tevens ontwikkelde de VoCie in 1990 diverse materialen zoals lesbrieven, doe-projecten en rollenspelleten.

In 1990 legde de VoCie met name accenten op de invoering van het netwerk van vormingsbrigadiers en de follow-up van M50-projecten (Weg-wijs op het gemeen-

tehuis). Linda Rozendaal vertegenwoordigde het CDJA in de Algemene Vergadering van M50.

Voorzitter van de VoCie was Paul v.d. Biggelaar; hij werd in december opgevolgd door Jan Piet van Berckel.

SECRETARIAAT

Het bestuur, de commissies en de organisatie in het land worden bijgestaan door het secretariaat, dat bestaat uit een aantal bij het CDJA in dienst zijnde medewerkers. Het jaar 1990 was wederom een jaar van de grote personele veranderingen. Harm v.d. Born nam afscheid van het CDJA om een baan bij het Steenkampinstuut te aanvaarden. Tevens begon Johan Mulder zijn werkzaamheden als secretaris vanaf 1 maart 1990.

Titia Lont die al als medewerker organisatie (50%) op het secretariaat werkzaam is zal per 1 januari 1991 zich tevens met het vormingswerk gaan bezighouden. Als vrijwillige medewerkers functioneerden in 1990:

Sandra Hek (publieksvoorlichter), Han Bleichrodt (eindredacteur Interruptie), Ron van Duffelen (persvoorlichter).

PROVINCIALE AFDELINGEN EN BESTUREN

De provinciale afdelingen spelen als basis van de landelijke organisatiestructuur in het CDJA een belangrijke rol. Via vertegenwoordiging in het AB en de OC wordt daaraan mede gestalte gegeven. Daarnaast spelen zij een belangrijke rol in het begeleiden van kernen.

In 1990 was er speciale aandacht en extra ondersteuning voor met name de noordelijke provincies.

Ook in 1990 werden er twintig nieuwe kernen opgericht. Daarnaast is er een groot aantal kernen in oprichting, die begin 1991 het levenslicht zullen zien.

M50/EXIS

Het CDJA is net als de meeste andere politieke jongerenorganisaties georganiseerd in M50, dat zich ten doel stelt algemeen politiek vormingswerk te ontwikkelen. Elke lid-organisatie kan projecten aandragen. Meegewerkt werd aan onder andere het M50-project Wegwijs Lokaal. Het CDJA is verder lid van de adviesraad van Exis, de organisatie voor het internationale jongerenwerk en de vereniging '31 (vertegenwoordiging van Nederlandse jongeren naar Europese fora).

POLITIEKE ACTIVITEITEN

1990 stond in het teken van het jaarthema 'Lokaal Centraal, Politiek op de hoek'. Daarbij was er in de eerste helft van 1990 aandacht voor de lokale politiek en de gemeenteraadsverkiezingen. De 'voorjaars'-Raad discussieerde over het Raadsstuk 'Lokale Politiek' en daar-

aan voorafgaand vond er op zaterdag 10 februari een studiedag over Lokale Politiek plaats.

De kernendag op zaterdag 3 november ging over het jaarthema Lokaal Centraal, Politiek op de hoek; de Najaarsraad over allichtonbeleid evenals de studiedag die op 6 oktober in Lelystad gehouden werd.

JAARTHEMA

Rondom het jaarthema "Lokaal Centraal, Politiek op de hoek" zijn de eerste activiteiten gepland geweest rond de gemeenteraadsverkiezingen. Na 21 maart heeft de Jaarthemacommissie zich gericht op de voorbereidingen van de kernendag op 3 november a.s.

CONSERVATISME

Tijdens het EYCD-congres in februari te Pisa werd een door het CDJA ingediende resolutie aangenomen die stelt dat Christen Democratie een zelfstandige politieke stroming is die zich principieel onderscheid van o.a. het conservatisme. Tevens wordt in deze resolutie de EVP-fractie in het Europees Parlement opgeroepen de samenwerking met de Britse conservatieven stop te zetten. Een dergelijke resolutie werd ook ingediend en aangenomen door de ALV op 12 mei jl. Vervolgens is er een CDJA-campagne gevoerd in de CDA-Kamerkringen om het CDA zich te laten uitspreken tegen de toetreding van Britse conservatieven in de EVP. Deze actie is succesvol afgesloten met het unaniem aannemen van de ingediende resolutie op de CDA-partijraad van juni jl.

BUITENLANDS BELEID

Het eerder genoemde congres van de EYCD te Pisa is duidelijk succesvol verlopen voor het CDJA, met het aannemen van een 'manifesto' waarin vele CDJA-ideeën zijn opgenomen. Ook was er de verkiezing van het nieuwe Executive met een meer vooruitstrevend Christen Democratisch profiel. Hierbij werd Rob van der Zwaag als penningmeester herkozen. Het AB heeft op 20 januari een notitie over het asielbeleid vastgesteld waarin gepleit wordt voor het toelaten van asielzoekers die om humanitaire redenen niet kunnen terugkeren naar hun land van herkomst. Tevens worden in deze notitie kritische kanttekeningen geplaatst bij de Schengenovereenkomst.

Op 24 februari heeft het AB een notitie aanvaard over de Midden-Oosten problematiek. Kern hiervan is dat het CDJA pleit voor een eigen Palestijnse staat op de West-bank en de Gaza-strook, maar ook dat de staat Israël naast bestaansrecht ook het recht heeft op veilige grenzen en

deze als zodanig erkend dienen te worden door de Arabische landen. Het CDJA heeft de agressieve bezetting van Koeweit door Irak o.l.v. Saddam Hoessein veroordeeld. Er is ingestemd met het embargo tegen Irak. Na enige terughoudendheid t.a.v. geweld in eerste instantie is in een later stadium door een meerderheid van het AB ingestemd met het stellen van een ultimatum door de VS aan Irak.

Geconstateerd is dat de afgelopen jaren zowel in Koeweit als Irak de mensenrechten structureel werden geschonden. Het CDJA heeft benadrukt dat het Israëlisch-Palestijns conflict onafhankelijk van de bovenstaande kwestie te willen zien.

BINNENLANDS BELEID

Onze voorzitter en vice-voorzitter hebben in een gesprek met minister-president Lubbers een aantal interne partijangelegenheden besproken. Daarnaast hebben zij hun bezorgdheid geuit over het dreigende loslaten van de sluitende aanpak van het J.W.G. Dit terwijl de korting op uitkeringen wel geëffectueerd dreigde te worden. Als vervolg hierop heeft op initiatief van Lubbers een ronde tafel beraad plaatsgevonden met de heren Brinkman, De Vries, De Leeuw, Huibers en Ad Koppejan over deze problematiek. Hierbij is ook het idee van de Maatschappelijke Dienstplicht aan de orde geweest.

Tijdens het AB van 20 januari is gesproken over de notitie inzake de rechtspositie van minderjarigen. De grondgedachte hiervan, "ouders zijn verantwoordelijk voor de verzorging en opvoeding van hun minderjarige kinderen" wordt onderschreven. Het CDJA pleit daarenboven voor een eigen rechtsingang voor jongeren vanaf 12 jaar inzake het vaststellen en wijzigen van een omgangsregeling na echtscheiding van de ouders en voor jongeren vanaf 16 jaar inzake arbeidsrecht. In haar vergadering van 29 september jl. heeft het AB een persbericht doen uitgaan waarin zij haar bezorgdheid uit over de geloofwaardigheid van de politiek en het CDA in het bijzonder naar aanleiding van de affaire Braks en de bloedgroepen-discussie rondom zijn opvolging.

CDA-LUSTRUM

Op de partijraad voorafgaande aan het lustrumcongres heeft het CDJA een resolutie ingediend over relatie milieu en verkeer & vervoer, met een zeldze strekking als de bovengenoemde notitie. Tijdens het lustrum-congres heeft het CDJA lustrumcadeau's aangeboden aan vooraanstaande CDA-politici.

DIVERSEN

De ALV van 12 mei jl. nam een resolutie aan waarin wordt opgeroepen niet akkoord te gaan met een vergroting van de rol van kernenergie en in plaats daarvan ernst te maken met energiebesparing en de inzet van duurzame energiebronnen. Vervolgens werd een resolutie aangenomen die de Tweede Kamerfractie oproept zich in te zetten voor een spoedige invoering van algemeen maatschappelijke dienstverlening in Nederland.

Voorts heeft het CDJA meerdere malen haar ongenoegen geuit over het standpunt van de CDA-Kamerfractie inzake het autogebruik. Daarbij stelt het CDA zich naar onze mening teveel op als auto-lobby in plaats van het milieu als peiler van beleid daadwerkelijk uit te dragen. Tevens besluit het AB d.m.v. het jaarthema 1991 zich te richten op de identiteit, dit onder de titel van: 'Christelijk Sociaal, identiteit in uitvoering'.

Bovengenoemde activiteiten geven een overigens niet compleet beeld van de variëteit en hoeveelheid van de onderwerpen die in 1990 in het (landelijk) CDJA spelen.

CONTACTEN MET HET CDA

Contacten met het CDA worden behartigd via de CDJA-vertegenwoordigers in dagelijks- en partijbestuur. Ook in de partijraad hebben CDJA-ers een werkzaam aandeel. Via het landelijke secretariaat en vertegenwoordigers in besturen en commissies onderhoudt het CDJA contacten vele organen en commissies van de partij. Ook op lokaal en provinciaal niveau wordt het CDJA door vele leden in het CDA vertegenwoordigd.

1990: 'Over grenzen heen'

Het jaar 1990 stond in het teken van het verleggen van grenzen. Het eerste decennium van het bestaan van het Vrouwenberaad kwam tot een einde. Veel tijd en energie is gestoken in de voorbereiding van de viering van het tien-jarig bestaan van het CDA-Vrouwenberaad met als thema 'Over grenzen heen'.

In het eerste kwartaal had de voorbereiding van de internationale vrouwendag op 8 maart 1990 de meeste aandacht. Op deze dag werd door de provinciale afdelingen binnen de grenzen van de provincie, maar buiten de grenzen van de gemeentes campagne gevoerd voor de Gemeenteraads-verkiezingen.

Dat de politieke belangstelling van leden van het CDA-Vrouwenberaad niet wordt begrensd door vrouwenonderwerpen geeft de uitslag van de gemeenteraads-verkiezingen wel aan. Elf leden van het Landelijk Bestuur werden tot lid van een gemeenteraad beëdigd. Het CDA-Vrouwenberaad mocht zich verheugen in een groeiend ledental.

Nieuwe leden en aspirant-leden konden worden geregistreerd. Aspirant-leden worden nu ook in de ledenadministratie opgenomen. De registratie van de leden werd verbeterd dankzij het indienen van de ledenlijsten door de plaatselijke afdelingen. Ook dit jaar werden weer een aantal nieuwe afdelingen opgericht.

Door de werkbezoeken van bestuursleden van het CDA-Vrouwenberaad aan Berlijn in februari en aan Brussel werd over de grenzen heen intensief gediscussieerd over de internationale politiek.

DOELSTELLINGEN

Het CDA-Vrouwenberaad stelt zich ten doel inbreng te leveren in het politieke beleid van het CDA en de regering, het vergroten van de politieke bewustwording van vrouwen en het bevorderen van de integratie van vrouwen in het CDA.

Voor het leveren van inbreng in het politiek beleid dienen het Program van Uitgangspunten en de CDA-emanipatie-resolutie als toetsstenen.

Aan de realisatie van de bovengenoemde drie doelstellingen werd gewerkt door discussies, meningvorming en standpuntbepaling binnen en buiten de partij, contacten met de leden, contacten in het CDA, vertegenwoordigingen buiten het CDA en internationale contacten.

DISCUSSIES, MENINGSVORMING, STANDPUNTBEPALING

Als jaarthema 1990-1991 van het CDA-Vrouwenberaad werd gekozen 'Vrouw

en inkomen'. Ter voorbereiding van dit thema werd in 1989 een werkgroep ingesteld.

Duizend exemplaren van het jaarthema Vrouw en inkomen vonden gretig aftrek. Tot 1 april 1991 konden de afdelingen hun reacties indienen. De discussie rond dit jaarthema zal uitmonden in een standpuntbepaling, die zal worden vastgesteld op de voorjaars Landelijke Raad in 1991. Het nieuwe beleidsplan 'Over de drempel in de jaren negentig', waaraan een intensieve discussie is voorafgegaan, werd vastgesteld. Het thema van het beleidsplan 1990-1994 is economische zelfstandigheid. De thema's draagkracht en emancipatie, het Vak Verzorging in de basisvorming, de brogrote sociale zaken/emancipatie en flexibele arbeid werden onder andere in het Breed Emancipatie Overleg (BEO) besproken met de vrouwelijke CDA-parlementariërs en staatssecretarissen. Per brief deed het Vrouwenberaad een aantal standpunten uitgaan over diverse onderwerpen.

Resoluties over het Vak Verzorging in de basisvorming en de positie van vrouwen in Midden- en Oost-Europa werden aangenomen door de Landelijke Raad op 14 mei 1990.

Het Dagelijks Bestuur beoordeelde wederom de Readers van de derde leergang van de Kadernschool op emancipatoire aspecten. Na jarenlang aandacht gevraagd te hebben voor de Emancipatiere-solutie is deze opgenomen en staat onder andere 'De vrouw als mens' van Riet hen Hagen-Pot op de literatuurlijst.

In juni werd in aanwezigheid van een aantal bestuursleden het convent van christen-vrouwen opgericht, een samenwerkingsverband van protestantse en katholieke vrouwenorganisaties. Op de Landelijke Raad van november werd tot toetreding van het CDA-Vrouwenberaad besloten.

Het CDA-Vrouwenberaad nam deel aan de tweede conferentie van het convent van christen-vrouwen met als thema 'communicatie en invloed op beleid'.

CONTACTEN MET DE LEDEN

Om als bestuur goed te kunnen functioneren is een goed contact met de leden van essentieel belang. De vertegenwoordigers per provincie van het Dagelijks Bestuur bezochten diverse afdelingen in de provincie en vierden een aantal lustramee.

CONTACTEN IN HET CDA

Het CDA-Vrouwenberaad was in de partij en haar commissies en werkgroepen en

in de aan haar gelieerde organen op alle niveaus vertegenwoordigd.

VERTEGENWOORDIGINGEN BUITEN HET CDA EN INTERNATIONALE CONTACTEN

Het CDA-Vrouwenberaad onderhoudt intensieve contacten met de Nederlandse vrouwenbeweging.

De voorzitter en secretaris van het CDA-Vrouwenberaad waren in 1990 Tevens voorzitter en secretaris van het Politiek Vrouwenoverleg.

Internationaal leverde het CDA-Vrouwenberaad inbreng in de vrouwenorganisaties van de Europese Volkspartij en in de Unie van Christen-Democratische vrouwen.

HET WERK VAN DE SECTIES.

De Sectie Buitenland houdt zich bezig met internationale vrouwenbelangen op korte en lange termijn.

Door de Sectie werd een werkgroep ingesteld die een resolutie over genetechnologie voorbereidde voor het EVP-congres te Dublin.

Na de reorganisatie van de commissie Buitenland van het CDA werd in elke werkgroep een vertegenwoordiger vanuit de Sectie benoemd. De Sectie organiseerde drie studiedagen als vervolg op de cursus Vrouw en Europa.

De Sectie Pers en Publiciteit verzorgde de vaste pagina in CD/Actueel en de eigen ruimte in de CDA-krant.

Van belangrijke gebeurtenissen en gesprekken werden persberichten uitgegeven. Vele discussies werden via artikelen publicitair en inhoudelijk begeleid.

De Sectie Vorming is het overlegplatform van de vormingsvrouwen van het CDA-Vrouwenberaad welke zijn vertegenwoordigd in de scholingscommissies van de Kamerkringen.

Doel van dit overlegplatform is door middel van informatie en scholing, een kader te vormen dat specifieke cursussen en lezingen voor aspirant- CDA (Vrouwenberaads) leden kan opzetten. Zij wil hiermee vrouwen stimuleren en motiveren opdat meer vrouwen lid worden en het het CDA (Vrouwenberaad) en eventueel aansluitend politiek actief willen worden binnen het CDA.

In 1990 werd een eerste aanzet gegeven tot een cursuspzopzet rond het jaarthema.

POSITIEVE ACTIE

Het CDA-Vrouwenberaad was vertegenwoordigd in de nieuwe bestuurscommissie Positieve Actie door Agnes van Ardenne-van der Hoeven en Daisy Boersma-Barenbrug. De commissie heeft tot

taak de aanbevelingen van het rapport 'Vrouwen en mannen van de partij' uit te werken.

DAGELIJKS BESTUUR

Het Dagelijks Bestuur, bestaande uit zeven leden, vergaderde elf maal. In de vergaderingen werden de bijeenkomsten voor het Landelijk Bestuur en de Landelijke Raad voorbereid en de besluiten daarvan uitgevoerd. Het Dagelijks Bestuur voerde gesprekken met het kern-DB van het CDA, de Emancipatieraad, de financiële commissie van het CDA, de stuurgroep van het CDA en vertegenwoordigers van geleerde organisaties en een delegatie van het Curatorium van het Steenkampinstituut. In het Dagelijks Bestuur vond de coördinatie van de activiteiten van de drie Secties en van de verschillende werkgroepen plaats. Ten behoeve van het Landelijk Bestuur werden alle activiteiten in een maandelijks overzicht gepresenteerd. Met ingang van 1 april 1990 trok Daisy Boersma-Barenbrug zich terug als lid van het Dagelijks Bestuur waardoor een vacature ontstond. Klaasje Eisses-Timmerman werd met ingang van 1 mei 1990 benoemd in de nieuwe functie van DB-lid/cordinator in- en externe betrekkingen

LANDELIJK BESTUUR

Het Landelijk Bestuur vergaderde in totaal acht keer over politieke en bestuurlijke zaken en hield in maart twee beleidsdagen. Een vergadering werd gecombineerd met de bijeenkomst van de Landelijke Raad. In de vergaderingen werd door de verschillende vertegenwoordigers in en buiten het CDA gerapporteerd. Tijdens de politieke rondblik op de vergaderingen van het Landelijk Bestuur kwamen de volgende onderwerpen aan de orde: de oprichting van het convent van van protestants-christelijke en katholieke vrouwenorganisaties, flexibele werktijden, algemene maatschappelijke dienstverlening, de VN, het W.I.-rapport "Publieke gerechtigheid" en de Troonrede. Er vonden verschillende bestuurswisselingen plaats: afscheid werd genomen van het DB-lid Daisy Boersma-Barenbrug en van de LB-leden Joanna Daling-Feijen uit Drenthe en Beb Matricali-van Lamoen uit Zuid-Holland. Verwelkomd werden Klaasje Eisses-Timmerman als lid van het DB en Ted Hoijing-Schulte uit Drenthe en Nanda Ammerlaan-Oosterlaan uit Zuid-Holland als LB-leden. Eind 1990 bestond het Landelijk Bestuur uit de leden van het Dagelijks Bestuur en 12 vertegenwoordigers van de provinciale besturen.

LANDELIJKE RAAD

De Landelijke Raad is het hoogste besluitvormende orgaan van het CDA-Vrouwen-

beraad en bestaat uit de stemhebbende leden van het Landelijk Bestuur en drie afgevaardigden per provincie.

Truus Bot-v.Gizzen hield op de voorjaarsvergadering van de Landelijke Raad een inleiding over 'een samenhangend inkomensbeleid voor jongeren' en Ali Doelman-Pel over 'Vrouw en inkomen'. Resoluties over 'Vak verzorging' en 'Vrouwen in Oost-Europa' werden aangenomen. In de resolutie Vak verzorging spreekt het CDA-Vrouwenberaad uit dat het vak verzorging als zelfstandig vak moet worden opgenomen in de basisvorming en wordt de CDA-fractie opgeroepen hiervoor te pleiten bij de behandeling van het wetsvoorstel inzake de Basisvorming. De Landelijke Raad sprak in een resolutie over 'Vrouwen in Oost-Europa' uit dat het CDA-Vrouwenberaad bij contacten met zusterpartijen in de verschillende landen zal wijzen op de rol van de vrouw in het democratiseringsproces en de positie van vrouwen binnen de politieke partij. Tevens werd de ontwerp-resolutie van het Partijbestuur geamendeerd in de zin dat aandacht moet worden besteed aan de positie van de vrouw in Midden- en Oost-Europa. Dit amendement is door het partijbestuur overgenomen. Het beleidsplan 'Over de drempel in de jaren negentig' werd vastgesteld. Het jaarsverslag en de jaarrekening over 1989 werden goedgekeurd.

Tijdens de najaarsvergadering van de Landelijke Raad op 3 november concentreerden de inleidingen zich rond het thema: Sociale vernieuwing. Jos Prick en Alice Bakker-Osinga werden bij acclamatie herbenoemd. In het huishoudelijk deel van de vergadering werden het werkplan en de begroting 1991 vastgesteld. De Landelijke Raad ging accoord met de toetreding van het CDA-Vrouwenberaad tot het convent van christen-vrouwen.

JUBILEUMVIERING 'OVER GRENZEN HEEN'

Op 10 oktober werd op grootse wijze het tien-jarig bestaan van het CDA-Vrouwenberaad gevierd. De belangstelling was groot. Ruim zeshonderd vrouwen waren die dag bijeen in de Reehorst te Ede, ondanks het feit dat de viering op een door-deweekse dag plaatsvond. Agnes van Ardenne opende de dag met een toespraak over Tien jaar CDA-Vrouwenberaad, Miet Smet, staatssecretaris voor leefmilieu en maatschappelijk emancipatie in België hield een inleiding over 'Emancipatie in Europees perspectief'. Karla Peijs belichtte het thema 'Economie en Ecologie', Wim van Velzen feliciteerde het CDA-Vrouwenberaad met de voortrekkersrol en Ruth Hieronymi, lid van het Duitse parlement hield een rede over 'Christen-democratische vrouwen in het nieuwe Europa'.

Indringend was het optreden van Gerda Havertong die een dag uit het leven van een Afrikaans vrouw verbeeldde. De drie Secties en de Europese Beweging Nederland presenteerden zich op de informatiemarkt.

PUBLIKATIES

In 1990 bracht het CDA-Vrouwenberaad de volgende publicaties uit:

- * De brochure 'Kies exact een vrouw'
- * Vrouwenmagazine 'Vrouw en politiek'
- * Folder 'Politiek ook voor vrouwen'
- * Discussiestuk 'Vrouw en inkomen'
- * De verslagbundel van de studiedag Positieve Actie
- * De nieuwe adressengids
- * De bundel 'CDA-Vrouwenberaad Tien jaar actief'
- * De verslagbundel van de jubileumviering 'Over grenzen heen'

De volgende notities werden opgesteld:

- Evaluatie kandidaatstelling Tweede Kamer
- Notitie BEO
- Evaluatie DB lid/cordinator
- Werkbezoeken Brussel
- Opzet netwerken en planning

De volgende resoluties werden aangenomen:

- * Resolutie Vak verzorging
- * Resolutie Vrouwen in Midden- en Oost-Europa

Van de mogelijkheid om een abonnement te nemen op Vrouwenberaadsignalen werd door ruim 70 vrouwenberaadsliden gebruik gemaakt. De volgende signalen zijn in 1990 gereed gekomen:

- De vier-jarigen maatregel
- De 1990-maatregel
- Economische zelfstandigheid
- Nationaal Miebeleidsplan Plus

WERKGROEPEN

De werkgroep jubileumviering had tot taak de organisatie van de jubileumviering op 10 oktober in de Reehorst te Ede. De werkgroep jaarthema 1990-1991 stelde op een voortvarende manier de discussienota 'Vrouw en inkomen' op.

HET SECRETARIAAT

Elske Hrchner verlegde haar grenzen van part-time Vrouwenberaadslid tot full-time fractiemedewerker naar full-time fractiemedewerker. In de ontstane vacature werd voorzien door het in dienst nemen van Froukje de Jonge op 17 september voor 20 uur als medewerker politiek. Wil Waterreus-de Vries trad m.i.v. 1 augustus in dienst voor 6 uur als administratief medewerker. Op 1 september ging de benoeming van Marianne van de Griendt-van den Berg als ambtelijk secretaris in.

Convenanten opgesteld

Op de Partijraad, welke gehouden werd op 16 december 1989, werd een resolutie aangenomen betreffende het positieve-actie beleid. Deze resolutie roept de partij op (en alle geledingen en geleerde organisaties binnen de partij) de participatie van vrouwen te vergroten.

Om aan de uitvoering van de in de resolutie voorgestelde doeleinden handen en voeten te geven en de aanbevelingen van het rapport "Vrouwen en mannen van de partij" uit te werken werd door het Partijbestuur de begeleidingscommissie Positieve Actie ingesteld.

De in het genoemd rapport gedane aanbevelingen zijn geanalyseerd en de commissie heeft deze aanbevelingen getoetst aan de huidige praktijk op de diverse beleidsterreinen en voorzien van suggesties

in de richting van de diverse CDA-geledingen om de praktijk in overeenstemming met de aanbevelingen te laten zijn.

Er vond druk schriftelijk en mondeling overleg plaats om tot de realisering van de aanbevelingen te komen.

Dit resulteerde onder andere in de opstelling van een tweetal concept-convenanten inzake Positieve Actie, welke afgesloten worden tussen enerzijds Partijbestuur en Kamerkringbesturen en anderzijds door de kamerkring besturen en de besturen van de gemeentelijke afdelingen.

In het convenant spreken de besturen onder meer de intentie uit een positieve-actiebeleid te voeren en een beleidsplan op te stellen, gericht op een grotere deelname van vrouwen binnen de partij. De commissieleden bezochten verschillende Kamerkringen om te stimuleren dat Posi-

tieve Actieplannen worden opgesteld en convenanten afgesloten.

De begeleidingscommissie was tevens actief betrokken bij de Nederlandse vereniging voor Vrouwenbelangen en voerde zelf diverse gesprekken met andere politieke partijen in verband met een (waar mogelijk) samen te voeren Positieve Actie-beleid. In dit verband is een actieplan opgesteld om het aandeel van vrouwen bij de Gemeenteraadsverkiezingen van 1994 te vergroten.

Veel werk in de begeleidingscommissie werd verzet door de coördinator Mr. A. Slob. Begin 1991 nam hij mede door drukke werkzaamheden, afscheid van de begeleidingscommissie. De commissie stond onder voorzitterschap van mw. M. E. B. de Goey-Smulders.

19. WERKGROEP GROTE STEDEN

Organisatie en structuur gewijzigd

Trefwoorden voor de activiteiten van de werkgroep Grote steden in 1990 waren: raadsverkiezingen en college-onderhandelingen, sociale vernieuwing en grootstedelijk bestuur en beleid.

De in maart 1990 gehouden raadsverkiezingen leverden door het algemeen een positief resultaat voor het CDA in de steden op. De relatieve positieve positie van het CDA werd versterkt, vooral door het enorme verlies van de PvdA in de grote steden.

De werkgroep heeft zich bezig gehouden met een 40-stedenactie, ondersteuning van de campagne in 40 steden en met het ondersteunen van de college-onderhandelaars, door het organiseren van een trainingsweekend in samenwerking met het SBI te Doorn in samenwerking met het Steenkamp instituut en een overlegbijeenkomst vlak na de verkiezingen met de onderhandelaars uit de steden. Verheugend is dat het CDA in enkele steden (Rotterdam, Utrecht en Leiden) terugkeerde in het college.

Daarnaast werd het CDA in Amsterdam en Arnhem naar de oppositie verwezen. In de andere steden kon het CDA in het algemeen zijn positie in het college versterken.

Naar de resultaten van de college-onderhandelingen heeft de werkgroep een onderzoek ingesteld dat in 1991 afgerond zal worden.

SOCIALE VERNIEUWING

Het kabinet-Lubbers III heeft sociale vernieuwing tot een kernpunt van het kabinetsbeleid gemaakt. De sociale vernieuwing is gestart in 37 convenantsgemeenten. Alle negentien aan de werkgroep deelnemende grote steden behoren ook tot de convenantssteden. Dit was de aanleiding voor de werkgroep om zowel een grote stedenmanifestatie in Dordrecht (sociale vernieuwing en onderwijs) als de novemberconferentie in Amsterdam (sociale vernieuwing in de praktijk) aan dit onderwerp te wijden. In februari vond een grote stedenmanifestatie in Amsterdam plaats waarbij tegens aandacht besteed werd aan onderdelen van sociale vernieuwing, namelijk: arbeid en scholing.

GROOTSTEDELIJK BELEID EN BESTUUR

De politieke discussie over het bestuur in grootstedelijke gebieden is in 1990 volop losgebarsten. Ook de werkgroep heeft zich hiermee bezig gehouden. Het concept-beleidsadvies Grootstedelijk besturen van het Wetenschappelijk Instituut is twee maal besproken. Enige leden van de werkgroep maakten deel uit van de klankbordgroep ter voorbereiding van het beleidsadvies.

ORGANISATIE EN STRUCTUUR

Na de raadsverkiezingen in maart is de or-

ganisatie en structuur van de werkgroep gewijzigd. Gekozen is voor een kleine werkgroep bestaande uit 12 leden. Door de werkgroep wordt direct contact onderhouden met de negentien grote steden (17 steden 100.000+ en Amersfoort en Almere).

Almere en Amersfoort zijn op verzoek van de CDA-afdeling en fractie aldaar betrokken bij de activiteiten van de werkgroep. Naast de groep van 19 gemeenten is er incidenteel contact met de groep van 40 gemeenten (19 gemeenten samen met gemeenten met meer dan 60.000 inwoners).

In een bijeenkomst in oktober met de vertegenwoordigers uit de negentien steden is het actieprogramma "Grote steden 1990-1994" gepresenteerd. In dit programma is voor de komende jaren een aantal activiteiten gepland met als doel de ondersteuning van het CDA in de grote steden ter versterking van de rol van de partij in die gemeenten.

Voor de komende jaren staan op de rol: personeelsbeleid, functioneringsgesprekken, overleg oppositiesteden, versterking imago van het CDA in de grote steden en mediabeleid. Deze activiteiten worden georganiseerd in samenwerking met het CDA in de steden zelf. Daarnaast vinden jaarlijks twee grote stedenmanifestaties plaats.

SAMENSTELLING WERKGROEP

De samenstelling van de werkgroep is in 1990 gewijzigd.

Deze is nu als volgt:
C.M. Wortmann-Kool (voorzitter, lid dagelijks bestuur),
W. Borgonjen (Rotterdam),
Th. W.A. Camps (Nijmegen),
F.J. van der Heijden (lid Tweede Kamer),

F.J.W.M. Horvers (Tilburg),
F.A.M. Kerckhaert, F.L.M. Spit (Amsterdam),
G. Veldhuyzen (Dordrecht),
W.G. van Velzen (partijvoorzitter),
B. Westerink (Groningen),

J.H. Zwart (Utrecht).
Als secretaris is A.M. van der Veen (beleidsmedewerker Bestuursvereniging)
H. Tjalma-den Oudsten opgevolgd.

20. INTERCULTUREEL BERAAD (ICB)

Herstructurering afgerond

In 1990 werd de herstructurering van het Intercultureel Beraad (ICB) afgerond. Het partijbestuur achtte deze herstructurering nodig om ook het ICB dichtbij de kiezer en de leden te brengen.

Er is een beperkte stuurgroep gevormd, die twee driemaal per jaar een grote ver-

gadering van alle betrokkenen organiseert en de lopende zaken behandelt. Het accent van de werkzaamheden komt te liggen op het werven van leden van etnische groepen in het CDA en de doorstroom naar bestuurlijke functies binnen de partij en op meningsvorming onder de CDA-leden over het vraagstuk van etnische groepen in onze samenleving.

De regionale ICB's krijgen hierdoor meer gewicht, omdat ze dichtbij de kiezer en de leden staan.

De regionale ICB's in Den Haag en Arnhem werden in 1990 officieel geïnstalleerd, waardoor het aantal regionale ICB's nu op 7 komt. Verwacht wordt dat het ICB in Overijssel ook binnenkort officiële status kan krijgen.

21. FINANCIËLE COMMISSIE

Onderzoeken en adviseren

De Financiële Commissie heeft als taken het onderzoek van de begrotingen en de jaarrekeningen van het CDA en de aan haar gelieerde organen en organisaties en het uitbrengen van verslag hierover aan de Partijraad alsmede het adviseren aan het Partijbestuur over belangrijke financiële aangelegenheden.

In 1990 heeft de Financiële Commissie drie keer vergaderd. Onderwerpen van gesprek waren naast begrotingen en jaarrekeningen (die in een nieuw jasje is gestoken) o.a. de financiële problematiek en relaties hiervan met de huisvesting van het CDA, fondsenwerving, contributieregeling e.d. Als ambtelijk secretaris traden op resp. dhr. drs. J.C.

Rol, mw. M.C. Oorthuizen en dhr. mr. S. van Oostrom.

De samenstelling van de Commissie is dit jaar ongewijzigd gebleven. Voorzitter was mw. mr. E.G.E.M. Bloemen, leden de heren drs. C. Dekker en drs. Th.M.M. Schmitz.

22. FONDS WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT

Deel schuld afgelost

Het Fonds Wetenschappelijk Instituut is een fonds dat een kapitaal beheert dat tijdens de fusie is gevormd uit de ondersteuningsfondsen voor de Wetenschappelijk Instituten van de verschillende partijen. Een deel van het rendement van dit beheer wordt benut ter ondersteuning van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

In 1990 werd een gedeelte van de schuld, bestaande uit achterstallige rente, die de Stichting Huisvesting heeft aan het Fonds

WI afgelost. Het bestuur is als volgt samengesteld: mr. H.M. Krans (voorzitter; mede namens dr. Kuyperfonds), H. Haenen (vice-voorzitter; mede namens Schaeapmanfonds), A.J. Kaland (penningmeester; mede namens Unie Werkfonds) en Th.E.F. Niers (namens Wetenschappelijk Instituut). Als plaatsvervangend leden van de eerste drie leden treden op resp. mr. P.H. Kooijmans, P.H. van Zeil en G. Petersen. Dr. J.A.H. Hendriks vertegenwoordigt het CDA-partijbestuur.

Adviserend leden zijn: drs. C.J. Bakker (penningmeester Wetenschappelijk Instituut) (eerst drs. C.J. Kiop als waarnemer en later) mr. J.J.A.M. van Gennip als (p.v.) directeur Wetenschappelijk Instituut alsmede J. Verbree (penningmeester CDA). Als ambtelijk secretaris traden op resp. dhr. drs. J.C. Rol, mw. M.C. Oorthuizen en dhr. mr. S. van Oostrom.

23. HUISVESTINGSCOMMISSIE

Werkgroep Huisvesting ingesteld

De Huisvestingscommissie is verantwoordelijk voor het beheer en exploitatie van het CDA-huis in de dr.

Kuyperstraat te Den Haag. Daartoe vormt de commissie tevens het bestuur van de Stichting Huisvesting CDA, die de juridische eigenaar van het CDA-huis is.

De commissie bestaat uit zeven leden, waarvan de voorzitter door de Partijraad wordt benoemd, drie leden door het Partijbestuur en de overige drie le-

den door het Wetenschappelijk Instituut.

In de eerste helft van 1990 is de Huisvestingscommissie drie maal bij elkaar geweest om de financiële positie van de Stichting Huisvesting te bespreken. Het Partijbestuur heeft hertoe een aparte werkgroep Huisvesting ingesteld. De Commissie wacht op rapportage vanuit deze werkgroep en ondernam derhalve vooralsnog geen verdere actie.

De Commissie bestaat uit: H. Haenen (voorzitter), mr. R.H. van de Beeten en J. Kiers (wnd. penningmeester) namens het Partijbestuur, drs. C.G. Bakker en drs. H.E.S. Woldring namens het Wetenschappelijk Instituut. De derde WI-zetel is vacant. Als ambtelijk secretaris trad op de heer drs. J.C. Rol en per 1-10-1990 de heer mr. S. van Oostrom.

24. ROYEMENTSCOMMISSIE

Drie verzoeken behandeld

Het afgelopen jaar heeft de Royementscommissie drie verzoeken tot royement in behandeling genomen. Een van de drie verzoeken vond zijn oorsprong in de voorbereidingen voor de Tweede Kamerverkiezingen in 1989, de tweede in een voorkeursactie van een lid voor de raadsverkiezingen van

maart 1990 en het laatste bij de raadsverkiezingen in relatie met een plaatselijke belangengroepering.

In vergelijking met de raadsverkiezingenperiode in 1986 is het aantal verzoeken tot royement aanmerkelijk verminderd. Bovendien kon in een aantal gevallen een

royementsprocedure worden voorkomen dankzij de bemiddelende rol van de commissie in het voortraject. De commissie kent dezelfde samenstelling als het voorgaande jaar: drs. J.A. Zijlstra (vz), Wm.C. de Kruijff en C.B. Verhoef. Het secretariaat wordt gedaan door Jos Miltenburg.

25. COMMISSIE VAN BEROEP

Een druk jaar

De Commissie van Beroep is binnen de partijorganisatie de hoogste instantie als het gaat om het instellen van beroep of het indienen van een klacht over het handelen van een van de partijorganen. Tegen beschikkingen van de partijorganisatie, zowel op lager als op hoger landelijk niveau, bestaat statutair de mogelijkheid van beroep bij de Commissie van Beroep. Een uitspraak van de Commissie van Beroep is bindend voor alle betrokken partijen en hier tegen is dus geen beroep meer mogelijk.

In 1990 zijn een zestal zaken behandeld.

De behandelde geschillen hadden uiteenlopende achtergronden. De helft van de behandelde zaken kwamen voort uit een royement. En geschil vloeide voort uit de samenstelling van de kandidatenlijst voor de gemeenteraadsverkiezingen van maart 1990, een uit een bestuurszaak en de laatste uit de groslijstprocedure voor de statenverkiezingen.

Voor wat betreft de samenstelling van de Commissie van Beroep kan worden meegedeeld dat - na lange tijd incompleet te zijn geweest - de commissie sinds het congres in oktober jl. weer op volle sterkte is.

Nieuw benoemd zijn de heren P.J.A. van

der Sanden, W. Meijering, H. Hoogenkamp en C.F. Kleisterlee. Dit betekent dat de commissie in haar geheel als volgt is samengesteld. Het voorzitterschap wordt bekleed door mw. mr. L.G. Baud, leden zijn mr. A.A.M. Boersma, mr. H.S. Pruiksma, P.J.A. van der Sanden en mr. J.M. Stevers. Griffier is A.C. Hofland. Plaatsvervangende leden zijn drs. J.J.A. Scholten, Ing. W. Meijering, mr. T.W. Mertens, H. Hoogenkamp en C.F. Kleisterlee. Plaatsvervangend griffier is mw. mr. M.A.C. Prins. Het secretariaat is in handen van Jos Miltenburg.

26. TOETSINGSCOMMISSIE

Veranderingen door nieuw ontheffingenreglement

Het afgelopen jaar hebben er voor de Toetsingscommissie veel veranderingen plaatsgevonden. Enerzijds is op de voorjaarspartijraad een nieuw ontheffingenreglement vastgesteld. Dit betekent onder meer dat de normen een grotere openheid bieden en de Toetsingscommissie meer van geval tot geval moet bekijken of een ontheffing gewenst is. Anderzijds hebben er zich personele wijzigingen voorgedaan.

De commissie heeft verder een nieuwe voorzitter, mr. J.M. Boll, die de opvolger is van Baron Van Verschuer. Leden zijn mw. E.W.M. Borm-Luijckx, mr. V.H. Bruins Slot en drs. J.W. Smeets. Korte tijd is de heer drs. E.F.B. Verwoert lid geweest van de Toetsingscommissie. Voor zijn plaats is er een vacature. Secretaris van de Toetsingscommissie is Jos Miltenburg. Het afgelopen jaar hebben zich vooral verzoeken tot ontheffing voorgedaan betref

fende combinaties van raads- en statenlidmaatschap. Bij de beoordeling van de verzoeken is veel aandacht besteed aan de achtergronden van een verzoek, de samenstelling van de kandidatenlijst of fractie inzake disciplines, vertegenwoordiging van vrouwen, regio's, maatschappelijk groeperingen etc., de situatie die ontstaat indien geen ontheffing gegeven wordt en de mogelijke alternatieven.

27. STATUTENCOMMISSIE

Werk aan de winkel

De Statutencommissie heeft tot taak het voorbereiden van wijzigingsvoorstellen betreffende statuten en reglementen. De wijzigingsvoorstellen worden uiteindelijk aan de leden van het Congres worden voorgelegd ter goedkeuring.

Onderwerpen waarover de commissie zich boog zijn onder meer de kandidaatstellersreglementen, Royementscommissie en Commissie van Beroep, een reglement voor kamerkringen die tevens gemeentelijke afdeling zijn, verkiezings-

procedures, de status van ALV en bestuur in een gemeentelijke afdeling en een privacyreglement.

De commissie kent de volgende samenstelling: mr. R.H. van de Beeten (voorzitter), drs. J.A.W.M. Miltenburg (secretaris), ir. D.H.A. van Hemmen, A.C. Hofland en mr. H.M. Krans.